

PLAN K

METHODIEKEN OM MET KINDEREN EN JONGEREN
IN DIALOOG TE GAAN OVER KLIMAATADAPTATIE
EN DE OMGEVING VOOR DE TOEKOMST

GIDS BIJ DE METHODIEKEN

VOORWOORD

Kinderen, jongeren en Klimaatadaptatie: Klaar voor verandering met 'Plan K'

Zowat elke maand zijn er berichten in de media over extreme weerfenomenen: overstromingen, hitte, droogte, achteruitgang van de biodiversiteit ... De effecten van klimaatverandering worden ook in Vlaanderen steeds meer voelbaar. De aankomende generatie van kinderen en jongeren zal hier volop mee te maken krijgen.

Het is belangrijker dan ooit om Vlaanderen voor te bereiden op klimaatveranderingen, om zo schade te voorkomen en te beperken, de samenleving minder kwetsbaar te maken, en een betere en duurzamere leefomgeving te creëren.

In die noodzaak liggen ook kansen om de omgeving groener en aangener te maken. Maatregelen en investeringen op vlak van klimaatadaptatie bieden opportuniteiten om een kind- en

jeugdriendelijke leefomgeving te creëren: meer en betere speel- en ontmoetingsruimte, een gezonde en aangename woonbuurt, voorzieningen dichtbij woningen, een keuze voor zachte en duurzame mobiliteit ...

Bij die transformaties moeten we kinderen en jongeren volop betrekken. Zij zijn de generatie die ook effectief in de omgeving van de toekomst zal leven. Kinderen en jongeren hebben een mening over het klimaat en onze leefomgeving en willen hier samen met overheden over nadenken. Bovendien hebben zij vaak heel creatieve ideeën om tot oplossingen te komen.

Dit project toont aan dat zij als volwaardige burgers kunnen deelnemen aan het debat over klimaatadaptatie en hieraan een waardevolle bijdrage kunnen leveren. Het komt erop aan om hen ernstig te nemen, de uitdagingen op hun maat te formuleren en een context te creëren waarin ze impact kunnen hebben op het beleid.

Uit onze testsessies bleek dat de overheid en ontwerpers kinderen en jongeren dringend actief moeten aanspreken en betrekken, want hun vertrouwen dat het goed komt raakt stilaan zoek.

Bovendien stellen de bouwshift en 'dichter wonen' ook uitdagingen: de gangbare wooncultuur wordt hierdoor sterk in vraag gesteld en kinderen en jongeren zijn daar evenzeer gevoelig aan. Er is een echte dialoog nodig over wie welke rollen moet opnemen in klimaatadaptatie, wat overheid en jeugd van elkaar kunnen verwachten en welke oplossingen voor klimaatadaptatie kunnen bijdragen aan een kind- en jeugdriendelijke omgeving.

Met 'Plan K' willen we methodieken aanreiken om deze communicatie op te starten en verder te verkennen, zowel op lokaal, regionaal als Vlaams niveau.

© David LeGrave

Focus op adaptatie en woonomgevingen

Vertrekkend vanuit het Vlaams klimaatadaptatieplan ligt de klemtoon in dit project op klimaatadaptatie (ons aanpassen aan de klimaatverandering), eerder dan op klimaatmitigatie (klimaatverandering voorkomen door reductie van broeikasgassen). Door vooral op klimaatadaptatie te werken, kunnen we kinderen en jongeren tevens een stuk 'actorschap' geven, motiveren om mee oplossingen te bedenken en samen met overheid, burgers en middenveld het heft in handen te nemen.

De focus ligt tevens op woon- en leefomgevingen. Dit zijn de omgevingen die de grootste rol spelen in het dagelijkse leven van kinderen en jongeren en die ze het beste kennen. De eigen woonomgeving is een logisch beginpunt om dialoog over klimaatadaptatie op te starten.

SAMENWERKING

Dit document en bijgaand materiaal is ontwikkeld door Kind & Samenleving, in opdracht van het Departement Omgeving en het Departement CJM van de Vlaamse Overheid. Het kadert binnen het traject 'Omgeving voor de toekomst' en sluit aan bij de beleidsverkenning 'Sociale dimensie in het omgevingsbeleid' van de Afdeling Beleidsontwikkeling en Juridische Ondersteuning. Het document kwam tot stand in samenwerking met De Ambrassade en dankzij inbreng van heel wat andere partners. Wij danken iedereen die op een of andere manier een bijdrage heeft geleverd.

Auteurs:

Andreas De Mesmaeker (Kind & Samenleving)

Wouter Vanderstede (Kind & Samenleving)

Begeleiding vanuit het Verkenningsteam:

Laura Sallaerts (Departement Omgeving)

René Van der Lecq (Departement Omgeving)

Benedicte Roose (Departement Cultuur, Jeugd en Media)

Peter Bosschaert (De Ambrassade)

Bijdrage vanuit de Klankbordgroep:

Nele Dillen (Departement Omgeving)

An Heyerick (Departement Omgeving)

Eline Teirlinck (De Ambrassade)

Roel Reubens (KEKI)

Zeno Nols (KEKI)

Jolijn Dehaene (Netwerk Jeugdvriendelijk, Bataljong)

Veerle Van Rie (Gemeente Hove)

Thibalt Bonte (Stad Gent)

Wim Seghers (Stad Antwerpen)

Koen Stuyven (Vectris)

Foto's en grafisch concept:

Sara Geens (Departement Omgeving)

Skyler Norga (Kind & Samenleving)

Willem Pirquin (illustrator)

David Legrève (fotografie)

Het Huis van Vier (fotografie)

Foto cover: David Legrève

Testsessies in scholen:

Plan K is uitgetest tijdens 5 sessies in scholen.

- Twee sessies met het zesde leerjaar van lagere school De Boomgaard in Liedekerke
- Sessie in de tweede graad secundair van DE MET Sint-Katelijne-Waver
- Twee sessies in het vierde middelbaar van het H. Hart & College Halle

Het gemeentebestuur van Liedekerke was sterk betrokken en ging in op de uitnodiging om met de tieners in dialoog te gaan.

Wij danken ook de leerkrachten, scholen en in het bijzonder de kinderen en jongeren die aan de ontwikkeling van Plan K hebben meegewerkt.

INLEIDING TOT 'PLAN K'

6

‘Plan K’ in het kort

Samenwerking tussen het Departement Omgeving, Departement CJM en de jeugdsector

De stem van kinderen en jongeren is belangrijk bij het uittekenen van het omgevingsbeleid. De realisatie van de bouwshift, een klimaatbestendig Vlaanderen en biodiversiteitsherstel krijgt momenteel een boost binnen de transitieprioriteit Omgeving voor de Toekomst. Kinderen en jongeren hebben belang bij een omgeving waarin ze gezond en veilig kunnen opgroeien en waar ze ruimte vinden om te kunnen spelen, sporten, ontmoeten en zich te ontplooiën. Ze hebben het recht om gehoord te worden en hun mening te uiten.

De departementen Omgeving (DOMG) en Cultuur, Jeugd en Media (DCJM) en De Ambrassade hebben daarom de handen ineengeslagen om deze gids te ontwikkelen. Samen geven ze invulling aan prioriteit 2, gezonde en leefbare buurten, van het Vlaams Jeugd- en Kinderrechtenbeleidsplan (JKP) van de Vlaamse Regering. Het doel is om methodieken aan te reiken om het gesprek te kunnen aangaan met kinderen en jongeren over beleid dat abstract en complex lijkt, maar wel degelijk een grote impact heeft op het leven van kinderen en jongeren. [Het Vlaams klimaatadaptatieplan](#) bleek hierin een interessante testcase.

‘Plan K’: Kinderen, jongeren en Klimaatadaptatie

Plan K is ontwikkeld door Kind & Samenleving vzw, in samenwerking met deze partners en na inbreng van diverse spelers in het veld (zie Colofon).

Het is een pakket, bestaande uit een gids en methodieken om de dialoog aan te gaan met kinderen en jongeren over klimaatadaptatie en de omgeving voor de toekomst.

Het document dat u nu leest, is de gids. Het is de handleiding binnen het meer omvattende pakket van Plan K. Dit pakket combineert zowel educatieve als participatieve doelstellingen, vanuit de ervaring dat beide elkaar versterken.

Als beleidsmaker, ontwerper of participatiebegeleider kan je er zowel op lokaal als op Vlaams niveau vrij mee aan de slag. Ook MOS-medewerkers, leerkrachten, jeugdconsulenten en jeugdwerkers kunnen het inzetten (als geheel of met enkele onderdelen) om er met tieners mee in dialoog te gaan over klimaatadaptatie en de toekomstige leefomgeving.

Het pakket van Plan K omvat vier flexibele methodieken, die je vrij kan aanpassen aan je eigen ruimtelijk project of context (onderwijs, jeugdwerk ...). Er is ook een sjabloon toegevoegd om beleidsadvies te formuleren op basis van de sessies met kinderen en jongeren.

Leeftijd van de kinderen en jongeren:

Het pakket is tot stand gekomen met betrokkenheid van kinderen en jongeren tussen de 11 en 16 jaar. De methodieken zijn **uitgetest met tieners uit het zesde leerjaar, tweede en vierde middelbaar**. Voor een vlotte lezing hanteren we in dit pakket de term ‘tieners’. In de praktijk zijn de methodieken ook inzetbaar bij (of samen met) oudere leeftijdsgroepen

Doelstellingen en doelpubliek

8

Plan K is een pakket, bestaande uit een **gids** en **vier methodieken om met tieners (ca. 11 tot 16 jaar) in dialoog te gaan over:**

- **klimaatadaptatie en biodiversiteitsherstel,**
- **duurzame ruimtelijke transformaties, met nadruk op duurzame woon- en leefomgevingen.**

Plan K combineert **participatieve en educatieve doelstellingen**. In een kwalitatief participatieproces leren deelnemers immers ook actief bij doorheen het proces. Omgekeerd is een zekere basiskennis of -vaardigheden soms ook nodig om écht te kunnen participeren aan het omgevingsbeleid.

Participatie:

Als beleidsmaker, ontwerper, inspraakbegeleider of jeugdconsulent kan je à la carte methodieken uit de gids kiezen. Op die manier kan je op maat van je eigen beleidsproject creatief aan de slag gaan: je kan de methodieken naar eigen inzichten of mogelijkheden verfijnen, uitbreiden, inkorten ... Daarom is het uitdrukkelijk als een flexibel pakket vorm gegeven, zodat het geïntegreerd kan worden binnen jouw specifieke participatietraject.

De methodieken geven concreter invulling aan de 'participatiecirkel', een ondersteuningstool om een beleidsparticipatietraject met kinderen en jongeren vorm te geven dat werd ontwikkeld door het Kenniscentrum Kinderrechten (KEKI). Voor omgevingsprojecten zijn de visie en tools van het It takes a child to raise a village-project eveneens nuttig, alsook de informatie over jeugdparticipatie op de website van Kind & Samenleving.

© Het Huis Van Vier

Educatie:

Daarnaast is de gebruikersgids ook binnen (duurzaamheids)educatie inzetbaar. Educatie en participatie gaan immers hand in hand. Door tieners te laten participeren binnen een concrete case en na te laten denken over transformaties in de eigen leefomgeving, wordt het 'leren' dichterbij tieners gebracht. Dit correspondeert met hedendaagse pedagogische inzichten m.b.t. 'place based learning' en 'locally relevant teaching'. Ook voor educatieve doelstellingen reikt deze gebruikersgids vooral basismateriaal aan, dat de leerkracht of educatieve medewerker vrij kan inzetten en combineren met ander educatief materiaal, zoals bijv. uit Ruimtehelden of via het Klascement-leermiddelenennetwerk.

Tussentaal voor dialoog:

Het pakket is vooral een instrument voor **dialoog** tussen tieners en beleidsmakers om het over klimaatadaptatie en duurzame woon- en leefomgevingen te hebben. De gids hanteert een toegankelijke **'tussentaal'** (met woorden én beelden) die toelaat om met tieners te communiceren over abstracte beleidsconcepten binnen het klimaat- en ruimtebeleid.

Gebruik in de klas

Hoewel de gebruikersgids niet specifiek bedoeld is voor educatieve doeleinden, kan je hem ook perfect als leerkracht gebruiken om bijvoorbeeld les te geven over het thema klimaatadaptatie.

Met de methodieken kan je namelijk heel wat eindtermen bereiken, zowel in het lager als het secundair onderwijs (A- en B-stroom).

Lager onderwijs: De methodieken van Plan K zijn voornamelijk afgestemd op de eindtermen rond:

- **Mens en maatschappij:** in het bijzonder 4.5, 4.8, 4.9 en 4.12.
- **Wetenschappen en techniek:** in het bijzonder 1.6, 1.12, 1.24, 1.25 en 1.26.
- **Sociale vaardigheden:** in het bijzonder 1.1, 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.8 en 3.

Secundair onderwijs: De methodieken van Plan K zetten hoofdzakelijk in op de eindtermen rond:

- **Burgerschap:** 07.04
- **Ruimtelijk bewustzijn:** in het bijzonder 09.01, 09.02, 09.03, 09.05 en 09.06.
- **Sociaal-relatieve competenties:** 05.01

Hieronder geven we enkele algemene uitgangspunten mee die belangrijk zijn bij gebruik in een klascontext:

1. Laat emoties toe:

Nadenken en discussiëren over klimaatverandering roept bij tieners doorgaans heel wat emoties op, ook negatieve. Het is dan ook erg belangrijk dat tieners hun emoties kunnen uiten en bespreekbaar kunnen maken. Als leerkracht of educatief begeleider geef je best van bij het begin van de sessie of les duidelijk aan dat er geen 'fout' gevoel bestaat, maar dat je het – in tegendeel – net erg belangrijk vindt om hun gevoelens te leren kennen. Door ze te uiten kan er een dynamiek ontstaan om dingen te veranderen.

2. Zorg voor een evenwicht tussen educatie en participatie:

Leren én participeren gaan uitstekend samen. Door participatie wordt educatie concreet en door educatieve acties wordt participatie rijker en impactvol. Probeer de tieners dus vanuit hun eigen beleving en mening aan het woord te laten, zonder voortdurend te corrigeren. Er moet een open sfeer heersen, waarin ruimte is voor eigen inbreng van de tieners. Laat tegengestelde meningen toe en grijp ze aan om een genuanceerd maatschappelijk debat te voeren, met respect voor de verschillende standpunten.

© Het Huis Van Meer

3. Maak het thema inzichtelijk en concreet:

Werk zoveel mogelijk met concrete voorbeelden uit de eigen gemeente of eigen leefwereld van de tieners. Dit verhoogt de motivatie en betrokkenheid en zorgt ervoor dat klimaatadaptatie geen abstract begrip blijft. Concrete en reële inspraakprojecten zijn een echte meerwaarde omdat het burgerschap in de praktijk brengt.

Korte inhoud van het pakket 'Plan K'

Het pakket van Plan K bestaat uit **vier methodieken** die logisch op elkaar volgen, maar ook afzonderlijk gebruikt kunnen worden.

Binnen methodiek 1 en 2 staan educatieve doelstellingen centraal:

- **Methodiek 1** omvat een **inhoudelijke introductie tot klimaatadaptatie**. Je zou dit zelfs een echte 'les' kunnen noemen.
- **Methodiek 2** is een **scenariospel** waarbij kinderen en jongeren inzichten en ervaringen opdoen m.b.t. **duurzame ruimtelijke (woon)keuzes en mobiliteit**.

Deze methodieken kunnen echter ook **participatief ingezet** worden. Beleidsmakers of ontwerpers kunnen hier ook inzichten mee opdoen m.b.t. de ruimtelijke beleving en mening van tieners, die interessant zijn om een ruimtelijk beleid te ontwikkelen. Er wordt dan best een **observator** voorzien die alle uitspraken van tieners nauwkeurig registreert en documenteert. Alles kan ook – met toestemming van de tieners – worden opgenomen, om achteraf te analyseren en beleidsconclusies te trekken.

Methodiek 3A en 3B zijn ontwerpmethodieken, waarin participatie de voornaamste rol speelt. Er zijn twee varianten:

- **Methodiek 3A** omvat het **ontwerpen** van een **nieuwe klimaatbestendige (woon)wijk**. Standaard zijn er drie fictieve ontwikkelingslocaties voorzien, maar je kan hier ook een concrete ruimtelijke case nemen waar participatie wordt voor opgezet.

Inbreng en materiaal door de gebruiker zelf te voorzien:
Hier moet de gebruiker zelf nog voor zorgen:

- Lokale voorbeelden door gebruiker in te voegen in de presentatie.
- Prints A3 van invulblad

- Fysiek spelmateriaal door gebruiker te voorzien: grote dobbelsteen, pionnen of Fruitella's, gekleurde folie, touwtje...
- Prints A3 en A4 (optioneel op A0)

- Fysiek materiaal door gebruiker te voorzien: Fruitella's, ronde stickertjes, stiften, scharen, lijmstift.
- Prints A3 en A4

- Lokale voorbeelden door gebruiker in te voegen in de presentatie.
- Prints A3 en A4, Blanco A3
- Stiften, scharen, lijmstift, tekenmateriaal

- **Methodiek 3B** omvat het **klimaatbestendig maken** van **bestaande plekken in de gemeente** (ofwel fictief, ofwel binnen een beleidsproject).

Deze methodieken zijn een **ideale voorbereiding om daarna een diepgaande dialoog met beleidsverantwoordelijken** (schepenen, stedenbouwkundig ambtenaren, projectleiders) te kunnen aangaan. Deze ontwerpmethodieken kunnen afzonderlijk worden ingezet, maar het is **raadzaam om tieners voor te bereiden op de ontwerp-oefening(en) met de eerste twee methodieken.**

De gids beschrijft elke methodiek kort, met verwijzing naar het benodigde materiaal, en geeft voor elke methodiek het stappenplan weer.

Tot slot is er een sjabloon opgenomen dat houvast geeft voor het formuleren van een **beleidsadvies** op basis van deze methodieken.

Mogelijke beleidsvragen

Beleidsvragen:	Methodiek 1: Inhoudelijke inleiding	Methodiek 2: Scenariospel Locatiekeuze woonomgeving	Methodiek 3A: Ontwerpen van een nieuwe wijk	Methodiek 3B: Klimaatbestendig maken van bestaande plekken
1. Hoe staan de bevraagde tieners tegenover klimaat-adaptatie?	X! (S1, S2, S3)			
2. Hoe kijken de bevraagde tieners naar de gevolgen van klimaatverandering en -beleid op hun levenskeuzes?		X! (S2, S3, S4)	X (S5)	X (S6)
3. Wie is volgens de tieners verantwoordelijk om actie te ondernemen?	X (S2, S3)	X (S4)	X (S6)	X! (S4)
4. Hoe staan de bevraagde tieners tegenover overheids-ingrepen voor klimaatadaptatie?		X! (S4)	X! (S5)	X (S6)
5. Wat vinden de bevraagde tieners van de oplossingen die binnen het adaptatiebeleid worden uitgewerkt?	X! (S3, S4)	X! (S4)	X (S4)	X (S2)
6. Welke kansen zien de bevraagde tieners om via adaptatiemaatregelen de omgeving leuker te maken?		X (S4)	X! (S2, S3, S6)	X! (S2, S3, S4)

X: Deze beleidsvraag komt aan bod binnen deze methodiek

X!: Deze beleidsvraag komt heel uitdrukkelijk aan bod binnen deze methodiek.

De S met cijfer verwijst telkens naar de betreffende stap binnen de methodiek

Het hoofddoel van deze gids is om tieners te betrekken bij een beleid voor klimaatadaptatie en duurzaam ruimtegebruik.

Als gebruiker van de gids wil je dus te weten komen wat er leeft bij tieners rond deze thema's en hoe ze staan tegenover beleidskeuzes hiervoor.

Centraal staan 6 mogelijke beleidsvragen. Deze vragen staan hierboven opgesomd in de linkerkolom van de tabel. Ze vormen de basis voor het sjabloon met beleidsadvies waarnaar verwezen wordt **op het einde van dit document.**

Met bovenstaande tabel vind je een antwoord op de vraag **welke methodieken en stappen je moet inzetten als je antwoord wil op specifieke beleidsvragen.**

Voor elke specifieke beleidsvraag zie je welke methodiek het meest informatie genereert.

Ook in een louter educatieve context zijn beleidsvragen heel relevant om een

maatschappelijk debat op te starten over burgerschap en duurzaamheid. Deze tabel kan helpen om de methodiek te kiezen die het beste past bij het lesthema dat je wil aansnijden.

Stel een participatieteam samen

Met tieners in dialoog gaan over klimaatadaptatie en tegelijkertijd hun meningen, bekommernissen en voorstellen capteren is niet eenvoudig.

Je voorziet dan ook best meerdere personen om de methodieken uit te voeren, verslag te nemen en om te ondersteunen waar nodig.

We onderscheiden verschillende rollen:

- **Rol van moderator/sessieleider:**

Deze persoon geeft de introductie, begeleidt de tieners doorheen de sessie, stelt vragen, modereert en brengt discussie op gang. Dit is iemand die inhoudelijk bij voorkeur weinig standpunten inneemt en er vooral over waakt dat iedereen aan bod kan komen.

- **Rol van observator/verslaggever:**

Deze persoon observeert en neemt verslag van wat de tieners vertellen, zowel van de 'klassikale' discussies, als van de uitspraken van tieners in kleinere groepjes (tijdens duo- of groepsopdrachten). Vanuit die observerende rol kan die de moderator tijdens het sessieverloop signaleren dat bepaalde tieners niet aan bod kwamen of dat bepaalde thema's nog niet echt behandeld zijn. De observator kan de moderator ook logistiek ondersteunen (klaarzetten van materiaal, uitdelen van invulbladen...)

Let op: Voor het scenariospel (methodiek 2) werk je best in kleinere groepen (bij voorkeur minder dan 12 deelnemers). Hiervoor heb je dus misschien nog meerdere begeleiders nodig (bijv. ook de leerkracht of aanwezige groepsbegeleiders).

© Het Huis Van Vier

- **Rol van inhoudelijk deskundige:**

Deze begeleider heeft parate inhoudelijke en technische kennis over klimaatadaptatie en omgevingsbeleid. Eventueel licht deze persoon concrete ruimtelijke projecten toe, voorbereid met de moderator.

Spreek op voorhand duidelijk af wie welke rol op zich zal nemen. Dit vergemakkelijkt het verloop van de sessie en vermijdt verwarringen en tijdverlies. Eén persoon kan in principe ook meerdere rollen opnemen (bijv. als leerkracht). Omgekeerd kan één bepaalde rol door verschillende personen worden opgenomen (bijv. twee observatoren).

Uitkomsten capteren voor beleid

Maar hoe registreer je de zaken die tieners aanhalen tijdens de verschillende methodieken? En hoe formuleer je een beleidsadvies op basis van de sessies?

Enkele tips hiervoor:

1. Voorzie minstens 2 begeleiders om verschillende rollen op te nemen:

Zoals hierboven uitgelegd zijn er een drietal rollen op te nemen. De ervaring leert dat hiervoor minstens 2 (en misschien ook 3) begeleiders nodig zijn.

2. Werken met een audio- en/of filmopname:

Indien je de toestemming hebt van de tieners, kan je het geluid van de sessie opnemen om later te analyseren en conclusies te trekken.

Let op: Dit werkt enkel wanneer er niet veel achtergrondgeluid aanwezig is in de ruimte en wanneer het opnametoestel zich dicht genoeg bij de geluidsbron bevindt. Geluidsoptname kan een goede oplossing zijn voor registratie bij methodiek 2.

Tieners voelen zich, net als vele volwassenen, doorgaans niet op hun gemak bij filmopnames. Dan voelen ze zich geremd en verdwijnt de spontaneïteit. Filmopnames zijn dan ook minder aangewezen. Wanneer het zich beperkt tot enkele specifieke opnames waarbij tieners anoniemer kunnen blijven (bijv. filmen van de handen bij uitleg van een ontwerp), dan kan het eventueel wel, mits hun toestemming.

3. Gebruik de invulbladen als neerslag van de gesprekken:

Bij de verschillende methodieken horen

bepaalde invulbladen die tieners zelf invullen (zie bijv. invulblad om klimaatuitdagingen en klimaatoplossingen te linken tijdens methodiek 1, invulblad om woonomgevingen te beoordelen bij methodiek 2). Deze neerslag kan je rechtstreeks gebruiken als illustraties of achteraf in een verslag verwerken.

4. Gebruik het sjabloon uit het laatste onderdeel van dit pakket:

In Plan K is ook een manipuleerbaar sjabloon opgenomen, als houvast om een beleidsadvies op te stellen. Dit sjabloon geeft een overzicht van het soort informatie en het type inspraakgegevens die relevant en belangrijk zijn voor het beleid. Het sjabloon is opgevat als een 'invulblad'. Het is daarom ook beschikbaar in MS Word-formaat.

De methodieken kunnen ook binnen een hoofdzakelijk educatieve context worden ingezet (bijv. binnen een les aardrijkskunde of ruimtelijk bewustzijn). In dat geval zijn de eerder genoemde tips en punten van minder belang. Maar ook dan kan het, vanuit het oogpunt van 'burgerschapseducatie', net interessant zijn om na te gaan of er geen vorm van participatie mogelijk is (bijv. iemand uitnodigen van de gemeente, leerlingen een brief laten schrijven naar de gemeente...).

LEESWIJZER

14

Per methodiek vind je in deze gids een **korte omschrijving**:

- een korte samenvatting van de methodiek;
- een overzicht van de doelstellingen die je ermee bereikt;
- de duurtijd;
- het maximum aantal deelnemers;
- het benodigde materiaal.

Vervolgens is aan elke methodiek een uitgebreid **stappenplan** gekoppeld. Dit laat je toe om als gebruiker nauwgezet en systematisch aan de slag te gaan.

Verder vind je verschillende **tips** terug die zijn weergegeven in gekleurde tekstkaders. Die hebben een blauwe of oranje kleur, naargelang de rol voor wie ze zijn bedoeld.

Blaauwe tips:

Dit zijn tips bestemd voor de **moderator/sessiebegeleider(s)** en hebben voornamelijk betrekking op de inhoud van de methodieken.

De blauwe teksten zijn eveneens bedoeld voor de moderator. Het zijn suggesties voor het formuleren van inhoudelijke vragen, letterlijke instructies, introducties voor een thema, enz.

De oranje tips en iconen zijn bedoeld voor de observatoren/verslagnemers. Ze geven bij elke stap aan op welke manier je verslag kan nemen van wat tieners vertellen, ontwerpen, presenteren. De iconen geven aan hoe dit sessie-onderdeel het beste geregistreerd kan worden.

Oranje tips:

Dit zijn tips bestemd voor de **observator(en)/verslagner(s)** en hebben betrekking op het capteren van wat tieners vertellen en hoe je een antwoord kan formuleren op de beleidsvragen.

: Notitie nemen.

: Een bijhorend invulblad kan als verslag dienen.

: Foto(s) nemen.

: Audio-opname maken.

: Filmpje maken.

METHODIEKEN

METHODIEK 1. INHOUDELIJKE INTRODUCTIE TOT 'KLIMAATADAPTATIE'

16

Doelstellingen

Deze inleidende methodiek heeft zowel een educatieve als participatieve doelstelling:

Educatief: Tieners vertrouwd maken met het begrip 'klimaatadaptatie'. De kennis, de inzichten en het systeemdenken dat je opbouwt, zijn een goede voorbereiding op de ontwerp oefeningen en/of de dialoog met beleidsmakers.

Participatief: Je komt ook te weten hoe tieners staan ten opzichte van de klimaatverandering: Wat verstaan zij hieronder? Wat is hun gevoel hierbij en wie is voor wat verantwoordelijk? Je krijgt inzicht in welke uitdagingen én oplossingen voor tieners echt belangrijk zijn.

DE METHODIEK IN HET KORT:

- **Inhoudelijke introductie tot het thema 'klimaatadaptatie'** aan de hand van een **groeps gesprek** en **invulblad**, met een **PowerPointpresentatie** als leidraad. In essentie is dit een inleidende 'les', die een goede inhoudelijke basis legt voor toepassing van de andere methodieken.
- Uitleggen van het begrip 'klimaatadaptatie', zowel vanuit de **uitdagingen** als vanuit mogelijke **oplossingen**. Dit gebeurt **vertrekkend vanuit de leefwereld, de eigen ervaringen en beleving** van de tieners en met zo veel mogelijk concrete voorbeelden uit de eigen gemeente.
- Het **systemdenken binnen klimaatadaptatie** wordt inzichtelijk gemaakt door een invuloefening.

Praktisch:

- **Totale duur:** ca. 50 min.
- **Max. 30 tieners per begeleider;** Ideaal: ca. 8 à 12 deelnemers voor een meer interactief groeps gesprek.
- **Vorbereiding:** Deze methodiek vraagt weinig praktische voorbereiding en amper materiaal. De voorbereiding is vooral inhoudelijk (zich eigen maken van de presentatie) en het aanvullen met voorbeelden uit de eigen gemeente.

Overzicht materiaal:

- **PowerPointpresentatie:** Deze presentatie is gebruiksklaar maar je vult ze best aan met voorbeelden uit de eigen leefomgeving.
- **Invulblad linken klimaatuitdagingen en -oplossingen:** Dit is een printklare oefening om klimaatuitdagingen aan -oplossingen te linken. Bij voorkeur print je op A3 zodat ze dit gemakkelijker per twee kunnen bekijken en invullen, maar het kan ook op A4.
- De powerpointpresentatie en het invulblad vind je hier.

Stappenplan:

Op volgende pagina volgt een overzicht en toelichting bij de globale stappen. Meer gedetailleerde informatie over een aantal zaken (bijv. de cases, mogelijke uitbreidingen, keuzemogelijkheden) is opgenomen in de PowerPoint in het 'notitievenster'. Dit notitievenster wordt in de bewerk-modus van Powerpoint, onderaan de te bewerken dia weergegeven. Het notitievenster is soms minimaal. Je kan het groter maken door de rand naar boven te slepen.

STAPPENPLAN

Stap 0: Voorbereiding

18

Download de PowerPointpresentatie [hier](#) en vul ze eventueel aan met lokale voorbeelden. Zorg voor prints van de invulbladen.

Voor deze methodiek is het vooral van belang om de inhoud van de PowerPointpresentatie vooraf goed door te nemen. Bij voorkeur vul je die aan met voorbeelden uit de eigen gemeente. Maak er jouw eigen verhaal van.

TIP!

Als je in de zoekmachine de naam van jouw gemeente invoert, gecombineerd met 'klimaat', 'overstroming', 'waterpeil', 'hitte', 'droogte' of 'biodiversiteit', vind je ongetwijfeld concrete voorbeelden uit de eigen gemeente (bijv. krantenartikelen over rampen en problemen), maar wellicht ook plannen en beleidsinitiatieven van de gemeente.

TIP!

Probeer ook na te gaan of jouw gemeente een [burgemeestersconvenant](#) heeft ondertekend. In dat geval is er zeker kans dat jouw gemeente ook een 'klimaatplan', 'klimaatbeleidsplan', 'klimaatactieplan' of 'klimaatadaptatieplan' heeft opgemaakt. Dit kan je dan vermelden in Stap 2.

Stap 1: Intro en doel van de sessie uitleggen

dia 2-3
(5 min.)

Door te starten met een vraag (bijv. "Weten jullie een beetje waarom we hier zijn?") spreek je hen meteen aan en geef je impliciet de boodschap dat het een heel interactieve sessie wordt. Doorgaans zijn ze vooraf niet zo goed op de hoogte, maar stel hen dan gerust dat je alles zo goed mogelijk gaat uitleggen. Als ze wél al een en ander weten, probeer je vooral te bevestigen, en aan te vullen of te nuanceren (bijv. "Ja, daar heeft het mee te maken, maar het zal eerder gaan over...").

Introduceer vervolgens jezelf en leg uit waarom je naar hen komt en wat je precies van hen verwacht. Het is belangrijk om dit van bij het begin duidelijk te communiceren. Wil je hen laten participeren in een beleidsproject of heeft de sessie vooral een educatief doel?

Bijvoorbeeld:

"Ik heet X en de Gemeente Y heeft gevraagd om naar jullie te komen.

Wij komen in een (aantal) klas(sen) om het met tieners en jongeren over klimaatverandering te hebben.

Wij willen echt weten hoe jullie over een aantal dingen denken, zodat we er verder iets mee kunnen doen in het klimaatbeleid én in een aantal concrete ruimtelijke plannen en projecten. Bijvoorbeeld: [Maak dit zo concreet mogelijk]

Wij willen vandaag echt luisteren naar jullie en dit zo goed mogelijk doorgeven aan de burgemeester, de schepenen en de planners. Daarom is er ook iemand

mee die alles zo goed mogelijk zal noteren. / Of: Daarom willen wij alle gesprekken ook graag opnemen. Is dit Oké voor jullie?.

Wij gaan jullie dus veel vragen stellen. Je kan niets fout zeggen, want wij willen net te weten komen wat jullie denken of voelen. Wij willen jullie meningen leren kennen. Dit is misschien een beetje anders dan in een gewone les, waar de leerkracht de antwoorden weet. Wij gaan nu vooral luisteren naar kinderen en jongeren. Daarom zijn we hier."

TIP!

Houd de reden van jouw aanwezigheid zo concreet mogelijk, door bijvoorbeeld te verwijzen naar een specifiek project in de stad/gemeente, dat je later in detail zal uitleggen.

Je kan eventueel jouw dienst, organisatie of ontwerpbureau vermelden waar je werkt, maar dat blijft doorgaans abstract voor kinderen en jongeren

Als het gewoon een les is over klimaatadaptatie kan je dat natuurlijk ook gewoon zo benoemen.

Stap 2: Inleiding 'klimaatverandering' en 'klimaatadaptatie'

dia 4 t.e.m. 30 (15 min.)

We vertrekken heel open vanuit het brede begrip 'klimaatverandering', maar focussen daarna op 'klimaatadaptatie':

'Klimaatverandering' (Dia 4-8)

Met de presentatie introduceer je het thema 'klimaatverandering' aan de hand van open vragen zoals:

- Waar denk je aan bij het woord 'klimaatverandering'? Wat versta je eronder?
- Welke gevoel roept 'klimaatverandering' bij jou op?
- Wat moet er volgens jou gebeuren op vlak van klimaatverandering?
- Wie is er volgens jou verantwoordelijk en waarom?

(deze vragen zijn opgenomen in de PowerPointpresentatie)

'KLIMAATVERANDERING'

WELK GEVOEL ROEPT DIT HET MEEST OP?

Voed bodem en overstromingen | Hitte en droogte | Verwijding planten- en diersoorten

'Klimaatadaptatie' (Dia 9-16)

Vervolgens ga je dieper in op klimaatadaptatie¹. De vorige vraag 'wie moet er iets aan doen' kan een aanleiding zijn om het **Vlaams klimaatadaptatieplan** voor te stellen. Daarna kan je een overzicht geven van enkele **lokale of gemeentelijke klimaatinitiatieven** (bijv. een lokaal klimaatplan, een inrichtingsproject, enz.). Dit vormt de aanleiding om ook met tieners in dialoog te gaan:

- Wist je dat de gemeente hierrond plannen had? Heb je daar al iets van gemerkt?
- Wat vind je ervan?

Tenzij er zich een interessant gesprek ontwikkelt, hoeft je hier nog niet verder in te gaan. Je kan dit meer uitgebreid aan bod laten komen in stap 3.

Twee concrete voorbeelden (Dia 17-30)

Aan de hand van twee concrete visuele voorbeelden uit de presentatie - de wadi² en een klimaatplein - licht je toe hoe we onze bebouwde omgeving klimaatbestendig(er) kunnen inrichten om beter te kunnen omgaan met de gevolgen van de klimaatverandering. In de annotaties van de PowerPointpresentatie staat meer concrete informatie over de ruimtelijke projecten.

Sta zeker ook stil bij de mogelijke meerwaarde voor tieners (jong en oud):

- Wat vind je zelf van dit soort oplossingen?
- Zijn dit goede/leuke oplossingen voor kinderen en jongeren? Waarom wel/niet?

TIP!

Probeer de uitspraken van tieners hier zo letterlijk mogelijk te noteren. Een geluidsoptname kan helpen, maar met een grote groep is de geluidskwaliteit vaak ondermaats en dan heb je daar niet veel aan.

TIP!

Tieners zullen klimaatverandering ongetwijfeld associëren met uitstoot van CO2 en andere broeikasgassen. Ruimte laten voor deze mengingen en interpretaties is van groot belang, want het vertelt je wat tieners verstaan onder klimaatverandering. Maar maak duidelijk dat je het voor de rest vooral zal hebben over klimaatadaptatie en dus niet (of minder) over mitigatie (het verminderen van CO2-uitstoot). Indien je veel weerstand voelt ten aanzien van klimaatmaatregelen, leg dan de focus op het creëren van een meer leefbare leefomgeving door meer groene plekken te creëren,...

Maak duidelijk dat er ruimte is om hun emoties kwijt te kunnen en dat er geen 'fout' gevoel bestaat, maar dat je net heel benieuwd bent naar hoe zij zich voelen.

¹ Het aanpassen van onze omgeving als antwoord op het veranderende klimaat, dat geleidelijk opwarmt en voor meer extremere weersomstandigheden zorgt, zoals hittegolven en droogte, maar ook hevige regenbuien en wateroverlast. ² Een kuil of kom waarin het regenwater zich kan verzamelen en traag in de bodem kan sijpelen.

Stap 3: Verkenning klimaatuitdagingen en -oplossingen

Nu ga je dieper in op de mogelijke uitdagingen van klimaatverandering.

Start door op een open manier te vragen naar wat volgens de tieners zelf de belangrijkste uitdagingen en problemen (zullen) zijn:

- Wat zijn volgens jullie, vanuit jullie eigen ervaringen, de belangrijkste uitdagingen of problemen op vlak van klimaat?
- Wat heb je zelf al meegemaakt en waar ben je zelf al mee in aanraking gekomen?
- Of wat vind je bijzonder jammer/niet goed...?
- ...

Bespreek vervolgens **enkele actuele voorbeelden uit de eigen gemeente/stad**. Ga in op bepaalde problematieken/uitdagingen die geregeld in de gemeente of regio voorkomen (bijv. straten die blank staan of met modderstromen als het hevige heeft geregend) en leg de link met de bredere klimaatuitdagingen (water, hitte & droogte, biodiversiteit³).

Zoek ook wat evenwicht met positievere voorbeelden (bijv. recent gerealiseerde projecten met aandacht voor klimaatadaptatie, aangekondigde beleidsinitiatieven...).

Sta stil bij de mening van de tieners zelf:

- Kennen jullie dit probleem?
- Zijn jullie hier al eens mee geconfronteerd?
- Wat vinden jullie hiervan?
- Denken jullie dat hiervoor oplossingen zijn?
- Wie zou dit kunnen/moeten oplossen?
- ...

dia 31-59
(10-15 min., afhankelijk van aantal voorbeelden uit eigen gemeente)

WAT / WAAR ZIJN DE GROOTSTE KLIMAATPROBLEMEN DIE JE AL ZELF ONDERVONDEN HEBT?

Veel water en overstromingen Hitte en droogte Verandering van planten- en diersoorten

... ... + ?

© Het Huis van Vier

TIP!

Link de problemen/uitdagingen indien mogelijk ook steeds aan mogelijke oplossingen. Wat doet de gemeente/stad nu al om dit probleem aan te pakken? Welke initiatieven zijn op til? Denk bijvoorbeeld aan een gemeentelijk droogteplan, een initiatief voor ontharding van straten, subsidies voor geveltuintjes ...droogteplan, een initiatief voor ontharding van straten, subsidies voor geveltuintjes ...

³ Het geheel van alle levende organismen (planten en dieren, maar ook schimmels, bacteriën ...).

Stap 4: Invulopdracht: Linken van klimaatuitdagingen en -oplossingen

dia 60 e.v.
(ca. 15 min.)

22

Maak groepjes van twee tieners.

Elk duo krijgt een **invulblad** met **links de klimaatuitdagingen en rechts mogelijke oplossingen**. Elk duo moet de uitdagingen verbinden met de oplossingen. Deze oefening stimuleert het systeemdenken: veel elementen zijn onderling met elkaar verbonden. Bepaalde oplossingen bieden een antwoord op meerdere uitdagingen.

Vooraleer ze van start gaan, leg je de bedoeling kort uit en overloop je best ook de verschillende oplossingen.

Geef volgende instructies:

1. **Bekijk eerst de uitdagingen. Welke uitdagingen ontbreken nog volgens jullie? Formuleer ze en vul ze aan.**
2. **Omcirkel welke oplossingen volgens jullie het leukst zijn. Je mag ook nieuwe oplossingen bedenken!**
3. **Verbind de uitdagingen met de mogelijke oplossingen. Met welke oplossingen kan je welke uitdagingen aanpakken?**
4. **Wat zijn de beste oplossingen? Welke oplossingen vind je ook voor jongeren interessant? Laat de lijntjes tellen om na te gaan welk type oplossingen op meerdere uitdagingen een antwoord biedt!**

Optioneel: Sta stil bij het verschil tussen natuurgebaseerde oplossingen⁴ en technische oplossingen⁵. Voor welke soort oplossingen hebben tieners een voorkeur en waarom?

Natuurgebaseerde oplossingen bieden doorgaans een antwoord op meerdere uitdagingen. Ze zijn op langere termijn ook meer robuust en goedkoper.

TIP!

Volg enkele gesprekken tussen duo's en probeer, aanvullend aan het invulblad, te noteren over welke (reeks) oplossingen ze écht enthousiast zijn.

4 Oplossingen waarbij de mens samenwerkt met met de natuur om onze omgeving beter aan te passen aan het veranderende klimaat. Denk bijvoorbeeld aan het aanplanten van bomen, natuurgebieden vergroten, meer ruimte geven aan water, enzovoort. 5 Door de mens bedachte en gemaakte oplossingen om onze omgeving beter aan te passen aan het veranderende klimaat. Voorbeelden zijn het aanleggen van dijken tegen overstromingen, een airco tegen de hitte, een luifel voor de regen, enzovoort.

WAT ZIJN GOEDE / LEUKE OPLOSSINGEN?

KLIMAATUITDAGINGEN:

 Veel water en overstromingen

 ○ ○ ○ ○ ○

 Hitte & droogte

 ○ ○ ○ ○ ○

 Bedreiging biodiversiteit

 ○ ○ ○ ○ ○

? _____

 ○ ○ ○ ○ ○

MOGELIJKE OPLOSSINGEN:

ONTHARDEN & BODEM ALS SPONGS									
MEER BOHEM, STRUIKEN & PLANTEN									
GROEN OP EN ROND GEBOUWEN									
WATER OPVANGEN & PLAATS GEEVEN									
EEN PLEK VOOR ELK DIER									
GROTE TECHNISCHE WATERWERKEN									
TECHNOLOGISCHE KOELING									

Invulblad om in groepjes van twee tieners in te vullen en mogelijke oplossingen te verbinden met klimaatuitdagingen..

METHODIEK 2. SCENARIO SPEL LOCATIEKEUZE WOONOMGEVING

24

Doelstellingen

Deze inleidende methodiek heeft zowel een educatieve als participatieve doelstelling:

Educatief: Aantonen dat de keuze voor de **plek waar je woont/leeft belangrijk is voor klimaatverandering**. Enerzijds heeft je woonplaatskeuze gevolgen voor het klimaat (bv. afgelegen wonen zorgt voor een grotere CO²-uitstoot). Bepaalde leefomgevingen zijn gevoeliger voor de gevolgen van de klimaatverandering. Daarom zijn bepaalde leefplekken risicovoller (bijv. wonen in overstromingsgevoelig gebied).

Participatief: Door de klimaatgebeurtenissen ontstaat **dialogo tussen tieners** over woonstkeuzes en kan er een **maatschappelijk debat** gevoerd worden over klimaatadaptatie en maatschappelijke verantwoordelijkheden.

DE METHODIEK IN HET KORT:

- **Scenariospel** waarbij tieners hun **toekomstig leven** doorlopen in een **fictieve woon- en leefomgeving**, die verandert door een aantal **klimaatgebeurtenissen** en veranderingen in **levensfasen**.

De tieners maken een overstroming mee, de creatie van een stadspark, een hittegolf, de bouw van een nieuwe tram... Ze groeien uit tot gezin met kinderen en uiteindelijk tot een bejaarde, die moeilijk te been is. Die gebeurtenissen dagen de tieners uit om over hun woon- en leefomgeving na te denken en te debatteren: Is de plek waar ik woon nog leefbaar na een lokale overstroming? Kan men verbieden om op risicovolle plekken te wonen? Kan ik nog zelfstandig voorzieningen bereiken op de plek waar ik woon als ik ouder word?...

Praktisch:

- **Totale duur:** ca. 50 min.
- **Aantal deelnemers:** max. **20 deelnemers per begeleider**, met een ideaal van ca. 6 à 12 deelnemers.
- **Vorbereiding:** Bij deze methodiek heb je wel wat materiaal nodig en een A3-printer. Begin op tijd het materiaal te verzamelen en voorzie tijd om het spelmateriaal uit te printen en voor te bereiden. De inhoudelijke voorbereiding is eerder beperkt en verloopt vlot.

TIP!

Je kan ook andere doelgroepen (bijv. bewoners, handelaars ...) mee laten deelnemen aan het spel. Dit kan de discussie nog verrijken.

Overzicht materiaal:

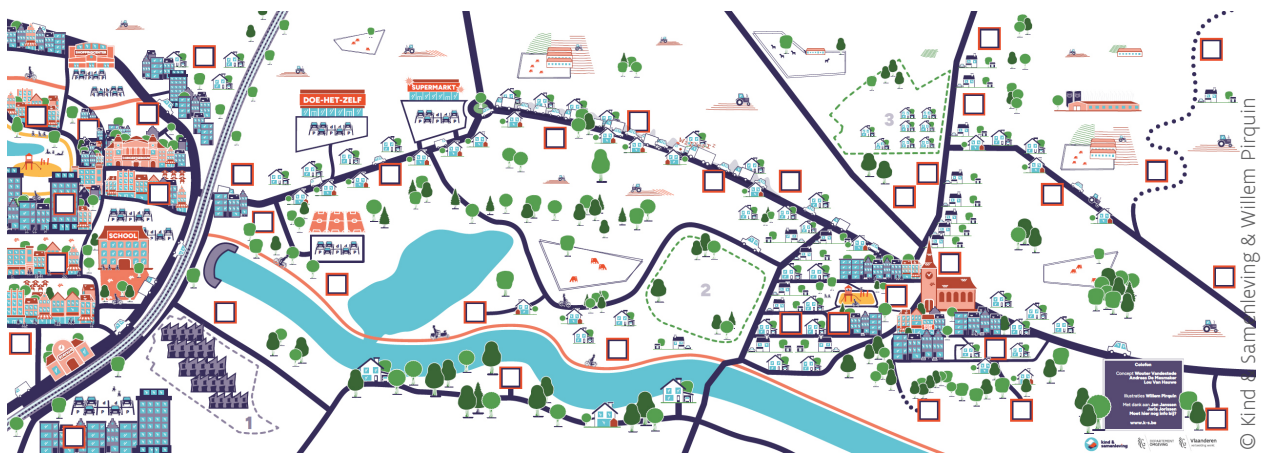
- (Liefst grote) dobbelsteen. Op de even getallen wordt een stickertje met een uitroepteken geplakt. De oneven getallen blijven vrij.
- Pionnen, blokjes of Fruittella's (1 per tiener)
- Print van de scenariokaart (in één geheel afgedrukt op A0 of vier A3's aan elkaar geplakt)
- Print van de 'Park-overlay'
- Uitgeknipte gekleurde folie (gekleurde plastic mapjes A4):
 - Blauwe folie (1 A4-mapje), uitgesneden volgens het sjabloon
 - Gele folie (drie A4-mapjes), uitgesneden volgens het sjabloonHoud de print van de instructies bij waar de folies moeten komen.
- (Liefst groen) touwtje als tramlijn (meet de lengte af door de weg te volgen tussen station en het dorpscentrum).
- A3-print met voor- en nadelen van verschillende woonomgevingen + balpen
- Prints van kaartjes:
 - 6 scenariokaarten
 - Voldoende verhuiskaarten (3 per tiener)
- Print van de Klimaattactieken op A4 (1 blad per twee)
- Optioneel: scorebord waarop de (gemiddelde) leeftijd van de leerlingen wordt aangeduid (bijv. bordje met voet zoals op foto hierboven, krijt en vod)

STAPPENPLAN

Stap 0: Voorbereiding

(5 min.)

26

- Download het spelmateriaal [hier](#) en print het af (let op de juiste hoeveelheden per item). Snij de blauwe en gele folies volgens de sjablonen, prepareer de dobbelsteen en zorg voor het verdere materiaal (zie vorige pagina en instructies bij het spelmateriaal).
- Leg het spelbord met de grote kaart in het midden van een tafel, waar iedereen rond kan. Ook het A3-involblad met de voor- en nadelen van de verschillende woonomgevingen leg je op tafel.
- Leg de 6 scenariokaarten op tafel, met de tekst en figuur naar beneden. Zorg dat ze in de juiste volgorde zitten, (bovenaan de kaart met het overstromingsscenario). Kies de juiste 'afrondingskaart' (zie stap 7) en steek ze van onder.
- Elke deelnemer krijgt 1 huis (pion, blokje of Fruittella) en 3 'verhuiskaarten'. De tieners kunnen dus slechts 3 keer verhuizen gedurende het spel, waardoor ze hun keuzes goed moeten overwegen.
- De blauwe en gele folies en de 'park-overlay' hou je nog verborgen. Je houdt best het overzichtskaartje met instructies bij de hand om te folies correct te kunnen plaatsen.

© David Legréve

Stap 1: Introductie + uitleg spel

(5 min.)

Leg uit wat de bedoeling is van het spel. Geef hierbij aan dat je het spel niet 'zomaar' speelt, maar dat je met de tieners

- inzicht wil verkrijgen in hun woonvoorkeuren en hun keuzes m.b.t. klimaatadaptatie,
- een gesprek wil hebben over de voor- en nadelen van verschillende woon- en leefomgevingen.

"Als we ons echt goed willen voorbereiden op de **klimaatverandering**, dan is het belangrijk om **ook naar de ruimere omgeving te kijken**, naar de hele stad of gemeente. De **plek waar we wonen en leven** is namelijk erg belangrijk voor klimaatadaptatie. Dat zullen jullie nu kunnen ontdekken met het scenario-spel.

Via dit spel willen wij graag te weten komen in welk soort omgeving jullie graag zouden willen wonen en leven, en de redenen hiervoor. Daarnaast zijn we benieuwd naar wat jullie zelf zouden doen indien jullie eigen woonomgeving door het klimaat verandert."

Noot:

De foto's in deze gids zijn gemaakt op het moment dat we nog met een testversie werkten van de grote kaart. Het spelbord en de speelkaartjes op de website, zullen er dus anders uitzien.

Stap 2: Tieners kiezen hun woonlocatie in de woon- en leefomgevingen

(10 min.)

28

© David Legréve

De tieners kiezen een plekje uit op de kaart waar ze graag zouden willen wonen en leven. Leg eerst goed uit wat er allemaal te zien is op de kaart:

- Welk **soort woonomgevingen** er zijn: nl. het stadscentrum, tussengebied, dorp en buitengebied. Je kan dit concreet maken met de namen van de dichtstbijzijnde stad, dorp en andere gebieden.
- Benoem de **aan- of afwezigheid van voorzieningen** in de verschillende deelzones.
- Bespreek ook de **mobilititeit** in de verschillende deelzones: Het dorp ligt ongeveer op fietsafstand van de stad. Tijdens de spitsuren doe je er met de auto best lang over langs de drukke steenweg (bijv. ca. 40 min.). Woon je nog verder dan

het dorp in het buitengebied, dan doe je er nog veel langer over.

De tieners plaatsen hun woning (een pion, blokje of Fruittella) op het plan op de plek en buurt waar ze zouden willen wonen en leven. Dit kan op de witte vierkantjes met oranje en paarse omlijning. Dat zijn plaatsen waar een woning 'te huur' of 'te koop' is. Ze mogen ook met **meerderen op dezelfde plek wonen**. Dan worden de blokjes **gestapeld** tot een appartementsgebouw. **Als iedereen de eigen woonplaats gekozen heeft, sta je stil bij de voor- en nadelen** van elke woonomgeving. De groepsbegeleider schrijft die voor- en nadelen op het bijhorende A3-blad:

Wat zijn de voor- en nadelen van het wonen op de verschillende locaties: In de stad? Tussen de stad en het dorp? In het dorp? In het buitengebied?

TIP!

Optioneel kan je de tieners ook vragen welke woontypologie (appartement, rijwoning, vrijstaande woning ...) ze kiezen en waarom.

TIP!

Let zeker op wat tieners onder elkaar zeggen en bediscussiëren. Probeer na te gaan of ze op dit moment al veel overwegingen maken m.b.t. klimaatuitdagingen of niet.

Probeer zeker een foto te nemen van de locaties van de woningen in de beginsituatie. Dit is immers hun eerste, meer spontane woonvoorkeur, zonder al te veel beïnvloeding door de klimaatscenario's.

Stap 3: Gooien met de dobbelsteen en scenario's

Het spel begint door het **gooien van de dobbelsteen**. Iedereen gooit om de beurt met de dobbelsteen. Elke beurt komt overeen met het verstrijken van een aantal jaren.

- De oneven ogen (1, 3 of 5) komen overeen met een aantal 'normale' jaren waarin er niets specifiek gebeurt. Op het scorebord komen er een aantal jaren bij overeenkomstig de ogen van de dobbelsteen. Zo zien de deelnemers hun leeftijd evolueren.
- De 'even' ogen (2, 4 of 6) zijn afgeplakt met een sticker met een uitroepteken op. Als die gegooid worden, trekt men een 'scenariokaart' van de stapel.

Stap 4: Doorlopen van de scenario's

(25 min.)

Bij een worp met **'even' ogen** op de dobbelsteen start een scenario. Er zijn verschillende types **scenario-kaarten**:

- 2 'rampenkaarten' (oranje): nl. een overstroming en een hittegolf.
- 2 'kansenskaarten' (groen): nl. een nieuw park en een nieuwe tramlijn.
- 2 'levensgebeurtenissenkaarten' (paars): nl. het hebben van kinderen en bejaard worden.
- Afsluitend kunnen er 2 'afrondingskaarten' gebruikt worden (geel): nl. een reflectie en/of overgang naar ontwerpoeffening. Bepaal vooraf welke afsluitende opdracht je gaat doen en kies bijpassende kaartjes(s).

De types scenario's worden gemengd volgens de nummers op de kaartjes. De scenario's volgen elkaar chronologisch op in het spel en hebben een bepaalde impact op de omgeving of het leven van de tieners.

Bij elk rampscenario en elke levensloopgebeurtenis hebben tieners de keuze om

- Ofwel te **verhuizen**: Ze geven dan een 'verhuiskaart' af aan de spelbegeleider. Ze hebben slechts 3 verhuiskaarten, dus ze kunnen gedurende het spel slechts 3 keer verhuizen en moeten dus afwegingen maken.
- Ofwel **de eigen woning/woon-omgeving aan te passen** aan de gevolgen van de klimaatverandering. Ze kunnen hiervoor de klimaattactieken gebruiken. (Noot: Bij de kansenskaarten wordt er door de begeleider eigenlijk al een klimaattactiek toegepast. Hier is het dus niet zinvol om de klimaattactieken toe te passen door de tieners. Dit wordt hieronder dus niet opgenomen.)

Bij elke keuze vraagt de begeleider door naar de **achterliggende reden(en)** voor hun keuzes:

- **Waarom kies je ervoor om (niet) te verhuizen? Waarom juist naar die ene plek?**
- **Waarom kies je ervoor om je (niet) aan te passen?**
- **Welke klimaattactiek(en) heb je uitgekozen en waarom?**
- **Wiens verantwoordelijkheid is het om die tactiek toe te passen (burgers, overheid,...) en waarom?**

TIP!

Dit is een lastig onderdeel om verslag van te nemen. Probeer zo goed mogelijk te volgen en te noteren, ook wat tieners onder elkaar zeggen, los van de groep. Hier is een toestel voor geluidsopname nuttig. Doordat iedereen rond de kaart staat, is de geluidskwaliteit meestal ook voldoende.

Chronologisch worden volgende scenario's doorlopen:

Scenario 1: Overstroming:

“Tijdens de winter valt er uitzonderlijk veel regen. De rivier treedt buiten haar oevers en de vallei overstroomt.”

- De spelbegeleider plaatst de **blauwe folie** over de riviervallei (het sjabloon past mooi op de kaart). Dat is het overstromingsgebied. Woningen die in het blauwe gebied liggen, zijn dus overstromd.
- **Wie verhuist en wie kiest ervoor om zich aan te passen?**

Vragen voor het groepsgesprek:

Waarom kies je ervoor om (niet) te verhuizen? Waarom naar die plek?

Hoe kunnen we ons **aanpassen**?

Introduceer het blad met de klimaat-tactieken:

Waarom kies je ervoor om je (niet) aan te passen?

Wiens verantwoordelijkheid is het om die tactiek toe te passen (overheid of burgers?) en waarom?

Kan een overheid verbieden om nieuwe woningen in de vallei te bouwen? Wat moet de overheid doen met bestaande woningen in de vallei?

Noot: Deze vraag is heel geschikt om het over de gewenste mate van overheidsingrepen te hebben (beleidsvraag 4).

TIP!

Noteer hier zeker wat tieners zeggen en waak er mee over dat de moderator de vraag naar de wenselijkheid van overheidsinterventie stelt. Vergeet niet om een foto te nemen van elke nieuwe situatie na een scenario.

Scenario 2: Openleggen rivier:

“In de stad wordt een deel van de ingebuisde rivier terug open gelegd. Errond komt een nieuw groot park met veel bomen, planten en groene speelruimte.”

- Leg de **groene folie / park** op de zone ten zuidoosten van het stadscentrum. Woningen die in dit gebied liggen, komen in een park-omgeving terecht.
- **Wie wil verhuizen?**

Vragen voor het groepsgesprek:

Maakt de nabijheid van een park een groot verschil?

Kan dat jou overtuigen om naar het stadscentrum te verhuizen?

Noot: Deze vraag is heel geschikt om na te gaan wat tieners vinden over de toepassing van vergroeningsstrategieën als oplossingen binnen het adaptatie-beleid (beleidsvraag 4).

Scenario 3: Gezin met kinderen

“Je bent 40 jaar en je hebt nu 3 kinderen die elk een eigen hobby uitoefenen op een andere plek. Twee keer per week moet elk kind daar geraken.”

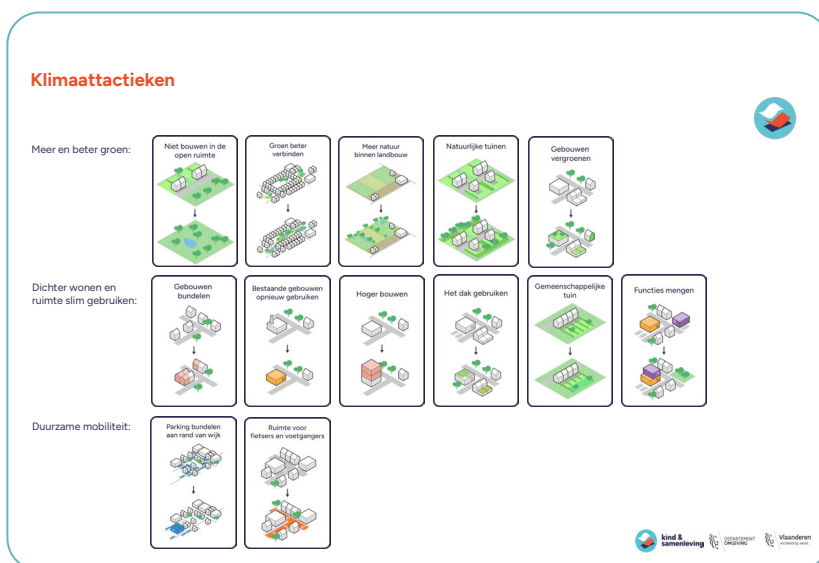
- **Wie verhuist en wie kiest ervoor om zich aan te passen?**
- Hoe kunnen we woonomgevingen hierop **aanpassen**? (Bijv. met de klimaat-tactieken, zoals functies vermengen)

Vragen voor het groepsgesprek:

Hebben jullie al eens nagedacht hoe het zou zijn als jullie kinderen hebben? Denk aan de rol van jullie ouders.

Kan de nabijheid van voorzieningen jullie nu overhalen om dichterbij de stad of in het dorp te gaan wonen?

Hoe kunnen we de woning/woon-omgeving verbeteren voor gezinnen met kinderen?

Scenario 4: Hittegolf:

“Het is een heel droge en hete zomer. Op plekken met weinig bomen en groen kan je haast niet meer buiten komen.”

- De spelbegeleider plaatst de delen met **gele folie** over de stad, het dorp en de steenweg. Dat zijn gebieden waar het hitte-eiland⁶ werkt en daar is het heel lang heel heet.
- **Wie verhuist** en **wie kiest ervoor om zich aan te passen?**

Vragen voor het groepsgesprek:

Waarom kies je ervoor om (niet) te **verhuizen**? Waarom naar die plek?

Hoe kunnen we ons **aanpassen**? Introduceer hiervoor het blad met de klimaattactieken.

Waarom kies je ervoor om je (niet) aan te passen?

Wat kunnen we doen?

Wie moet dit doen? Wat kan de gemeente of overheid doen? Wat kunnen burgers doen?

Scenario 5: Nieuwe tramlijn

“Tussen het stadscentrum en het dorp wordt een nieuwe tramlijn aangelegd. Met de tram geraak je nu dubbel zo snel in de stad. De tram heeft een rijstrook ingenomen waardoor je nu met de auto langer onderweg bent.”

- Neem het **groene touw** en verbind het station met het centrum van het dorp langs de steenweg. Leg de geprinte tram-symbolen in het dorp en op het station. Dat is het tramstation (tussenin zijn nog haltes). Er komt dus een tram op de steenweg.
- Wie wil **verhuizen**?

Vragen voor het groepsgesprek:

Maakt een nieuwe tramlijn een groot verschil? Zou dat ervoor zorgen dat je op een andere plek wil gaan wonen? (zowel naar de tramlijn toe als van de tramlijn weg?)

Noot: Deze vraag is heel geschikt om na te gaan wat tieners vinden over een duidelijk keuze voor openbaar vervoer als oplossing binnen het adaptatiebeleid (beleidsvraag 5).

Scenario 6: Je wordt heel oud

“Je bent 85 jaar en bent moeilijk te been. Je kan niet ver meer stappen en ook autorijden wordt moeilijk”.

- **Wie verhuist** en **wie kiest ervoor om zich aan te passen?**
- Hoe kunnen we woningen/woon-omgevingen hierop **aanpassen**? (Bijv. met de klimaattactieken)

Vragen voor het groepsgesprek:

Hebben jullie al eens nagedacht hoe het zou zijn als je 85 jaar bent?

Kan de nabijheid van voorzieningen jullie nu overhalen om dichterbij de stad en in het dorp te gaan wonen?

Kunnen we de woning/woon-omgeving verbeteren voor ouderen of mensen die slecht te been zijn?

⁶ Fenomeen waarbij plekken met veel gebouwen en verharding (zoals steden) warmer worden dan de omliggende omgeving (zoals het platteland).

Stap 5: Afrondingskaart

(5-10 min.)

'Afrondingskaart' als afsluiting van het spel en/of overgang naar ontwerp oefening: Als afsluiting van het spel zijn er 2 opties (die ook gecombineerd kunnen worden):

- **Optie 1 (spelkaartje 7B): Terugblik op het spelverloop:** (bijv. als je geen ontwerpdracht meer doet)

"Je hebt nu heel wat jaren doorlopen. Ben je veel verhuisd of bleef je honkvast? Ben je een 'mover' of een 'keeper'? Welke conclusies trek je hier zelf uit? Wat vind je het allerbelangrijkste bij jouw locatiekeuze?"

TIP!

Deze vragen kunnen als klasgesprek gesteld worden, waarbij je iedereen individueel aan het woord laat. Maar je kan hier ook een invulblad voor maken (bijv. bij een grotere groep).

- **Optie 2 (spelkaartje 7A): Overgang naar de ontwerpdracht 3A: Ontwerp van een nieuwe wijk**

"Er zijn een aantal jaren verstreken en er zijn nieuwe inwoners bij gekomen. Zij moeten een plek hebben om te wonen. Zoek als gemeente een passende plek voor de nieuwe inwoners!"

De tieners gaan vervolgens in groep aan slag om een woonontwikkeling te ontwerpen op een geschikte plek op de kaart. Ze kruipen hiervoor in de rol van de gemeente en kiezen de best geschikte locatie (zie volgende methodiek).

METHODIEK 3A: ONTWERP VAN EEN NIEUWE KLIMAATBESTENDIGE WIJK

34

Doelstellingen

Deze inleidende methodiek heeft zowel een educatieve als participatieve doelstelling:

Educatief: (Inter)actief en creatief **toepassen van de eerder aangereikte principes** (Klimaattactieken) en oplossingen (Klimaatpicto's). De tieners leren om hun werk te presenteren, om te argumenteren en om samenhangende redeneringen te maken.

Participatief: Op de presentatie kunnen bij voorkeur ook **ontwerpbureaus, gemeentediensten en/of schepenen uitgenodigd worden**. De ontwerpbeurt biedt een **goede case om een dialoog op te zetten** tussen tieners en beleid.

DE METHODIEK IN HET KORT:

- In groepjes van 4 ontwerpen tieners een klimaatbestendige woonwijk voor een zone op het speelbord, vanuit het **perspectief van de gemeente**. In het pakket van Plan K zijn **drie fictieve sites** opgenomen. Maar je kan ervoor kiezen om een echte ontwerpdracht te laten maken voor een **reële site** in de gemeente.
- **Eerst kiezen ze de meest geschikte locatie** op het plan van het scenariospel (zie Methodiek 2).
- **Vervolgens bouwen ze** in deelgroepjes een woonwijk met 30 woningen (blokjes of Fruittella's) en publieke ruimtes **op een luchtfoto**. Het ontwerp voor de woonwijk moet voldoen aan **drie voorwaarden**:
 1. **Klimaatadaptief:**
Een buurt die zich kan aanpassen aan het veranderende klimaat. De tieners krijgen hiervoor de Klimaatpicto's en Klimaattactieken als inspiratie
 2. **Leuk voor kinderen en jongeren:**
Leuke omgeving voor kinderen en jongeren om er te wonen en leven.
 3. **Rechtvaardig/eerlijk:**
Goed voor iedereen en goed voor de buurt als geheel.
- **De deelgroepjes presenteren hun werk aan elkaar** en/of aan **beleidsmakers**. **Als groep bepalen ze samen of aan de 3 voorwaarden is voldaan** (en of ze de Fruittella's mogen houden).

TIP!

Deze ontwerpdracht kan ook gemakkelijk als een reële case in de gemeente uitgewerkt of toegepast worden en in een lopend participatietraject ingeschoven worden.

Meer algemeen kan er bij de presentatie en bespreking een maatschappelijk debat ontstaan over klimaatadaptatie, de strategieën hiervoor, demaatschappelijke keuzes en wie hiervoor het initiatief en verantwoordelijkheid moet nemen.

Praktisch:

- **Duur:** ca. 50 min. voor de ontwerpbeurt. Daarna voorzie je nog ca. 15 à 45 minuten voor de bespreking.
- **Aantal deelnemers:** de tieners werken in groepjes van 4 en indien er voldoende begeleiders zijn, is er niet echt een maximum aantal deelnemers. Voor de bespreking is het wel niet goed als er te veel groepjes zijn. 3 à 5 deelgroepen is ideaal (dus in totaal ca. 12 à 20 leerlingen).
- **Vorbereiding:** Bij deze methodiek heb je wel wat materiaal nodig. Begin op tijd te verzamelen. De inhoudelijke voorbereiding is beperkt en verloopt vlot. Nodig bij voorkeur ook beleidsmakers uit (bijv. dienst omgeving, jeugddienst, andere gemeentelijke diensten, schepenen, ontwerp bureau) om aanwezig te zijn bij de presentatie. Zo kom je tot participatie.

Overzicht materiaal:

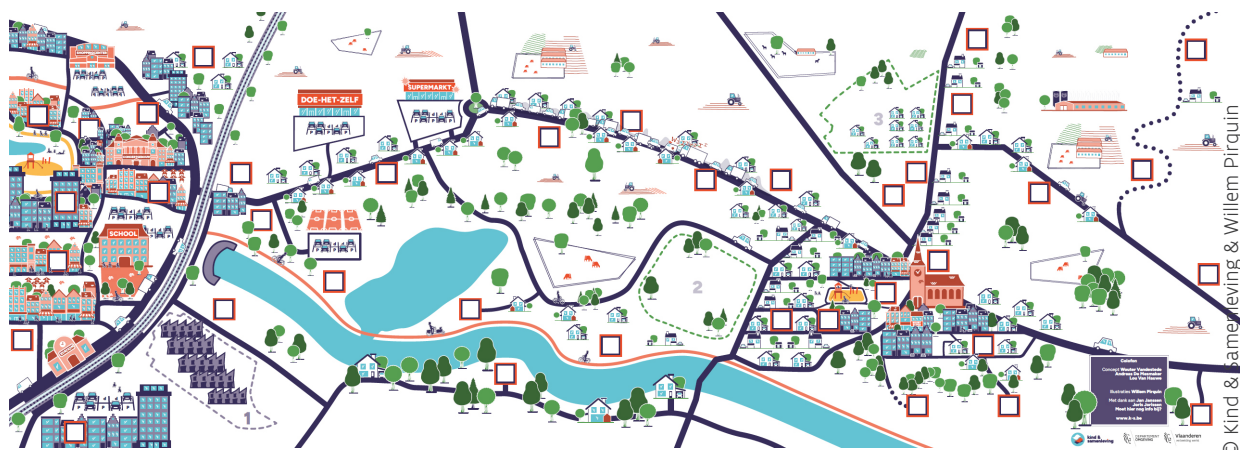
Per deelgroepje van 3-4 tieners heb je volgend materiaalpakket nodig:

- **Luchtfoto-prints (A3, of twee A4's aan elkaar)** van elke projectzone. Elk groepje moet kunnen kiezen (voorzie dus in principe een print van elke projectzone per 4 deelnemers). Je kan natuurlijk ook zelf een concrete case voorstellen van een projectsite in de gemeente: voorzie dan een grondplan per 4 deelnemers. Een woning op het plan moet qua schaal ongeveer overeenkomen met de Fruitella of het blokje.
- **30 woningen:** dit kunnen Fruitella's zijn (wordt verkocht in zakken van ca. 49 Fruitella's/halve kg.) of blokjes van ca. 1 cm² (of beter: 0,5x1cm). Je kan ook werken met legoblokjes (dikke blok met 4 noppen).
- **1 blokje met afwijkende kleur** voor een gebouw-tje (gemeenschapsvoorziening)

- **Print (A4)** met icoontjes van avontuurlijke speelplek, ontmoetingsplaats en speelplek. Je hebt 1 reeksje van 3 iconen nodig per deelgroepje van 4 tieners.
- **Print (A4)** met Klimaattactieken: 1 per tiener.
- **Print (A4)** met Klimaatpicto's: 1 per tiener.
- **4 ronde stickertjes** per deelgroepje (1 per tiener) om eigen woning aan te duiden.
- **PowerPoint-dia** met de ontwerpdracht
- **Kleurstiften of tekengerei**
- **1 schaar en 1 lijmstift per deelgroepje** om de Klimaatpicto's en Klimaattactieken te knippen en plakken (niet noodzakelijk maar wel aanbevolen).

STAPPENPLAN

Stap 0: Voorbereiding

Locatie 1: In de rand van de kernstad

Locatie 2: In de vallei tussen stad en dorp

Locatie 3: Aan de rand van het dorp

- **Optie 1: dit kan een vervolgo-pdracht zijn op het scenariospel van vorige methodiek:** Houd dan een stapel met de luchtfoto's van de 3 projectzones bij de hand (zie hoger): elk van de luchtfoto's correspondeert met een projectzone op het spelbord.
- **Optie 2: een eigen ruimtelijke case:** Houd dan een aangepast grondplan klaar per 4 deelnemers.

Voorzie **per groepje van 3-5 tieners een pakketje met materiaal:**

- 30 woningen
- Uitgeknippte icoontjes van speelterrein, ontmoetingsplaats en avontuurlijke speelplek.
- 1 blokje met afwijkende kleur voor de gemeenschapsvoorziening
- Ronde stickertjes (1 per tiener)
- Kleurstiften of tekeningerei, schaar en lijmstift

Stap 1: Locatie kiezen voor de woonontwikkeling

(10 min.)

© Het Huis Van Vier

De tieners **beelden zich in dat zij de gemeente zijn** en **kiezen uit 3 plekken** de beste locatie uit voor de nieuwe woonontwikkeling:

“Als gemeente moeten jullie de beste plaats kiezen voor een nieuwe woonbuurt en bepalen hoe die eruit zal zien. Als locatie kiezen jullie de plek die het best is voor klimaatadaptatie en voor de inwoners.

De woonbuurt moet aan 3 criteria voldoen:

- **Klimaatadaptief:** Een buurt die zich kan aanpassen aan het veranderende klimaat.
- **Leuk voor kinderen en jongeren:** Leuke omgeving voor kinderen en

jongeren om er te wonen en leven.

- **Rechtvaardig/eerlijk:** Goed voor iedereen en goed voor de buurt als geheel.”

Projecteer de criteria als PowerPoint-dia gedurende de gehele ontwerpdracht.

ONTWERPDRACHT:
WAARAAN MOETEN DE ONTWERPEN VOLDOEN?

- Klimaatadaptief:**
Een woonomgeving die zich kan aanpassen aan het veranderende klimaat. Plus minimum 6 van de 'Klimaatfactoren' toel
- Leuk voor kinderen en jongeren:**
Een leuke omgeving voor kinderen en jongeren om er te wonen en leven.
- Rechtvaardig/eerlijk:**
Goed voor iedereen en goed voor de woonomgeving als geheel.

Stap 2: Kiezen van 'Klimaattactieken' om een klimaatadaptieve woonbuurt te bouwen

(5 min.)

De hoofdpdracht is om een **klimaat-adaptieve woonbuurt** te creëren. Het blad met 'Klimaattactieken' is hiervoor een belangrijk hulpmiddel. Het is goed om dit uitgebreid te introduceren (zeker als je dit nog niet hebt gedaan in het scenariospel).

Elk groepje kiest minimum 4 klimaattactieken uit en past deze toe op hun ontwerp. Achteraf zullen ze moeten aantonen dat ze 4 klimaattactieken hebben toegepast.

(Later tijdens de oefening krijgen ze ook de **Klimaatpicto's** om concreter te maken.)

Stap 3: Woningen ordenen rond publieke ruimte

(15 min.)

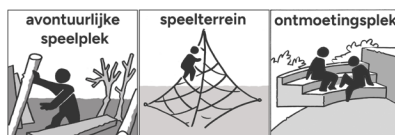

40

Nu krijgt elk deelgroepje een pakketje met een aantal elementen:

- **30 woningen/Fruittella's** per groepje: die moeten alle een plaats krijgen op de A3-luchtfoto. Hiervoor zullen ook 'Klimaattactieken' nodig zijn: de tieners mogen/moeten dus stapelen. Elke wooncluster moet bereikbaar zijn met een straat en de tieners moeten ook over bereikbaarheid en mobiliteit nadenken.
- **3 publieke ruimte-icoontjes per deelgroep:**
 - Een 'speelsterrein'
 - Een 'ontmoetingsplaats'
 - Een 'avontuurlijke speelplek'

- **1 gebouwtje** (bijv. een anders gekleurd blokje of blokje met andere vorm): Dat is een voorziening. Die functie mogen de deelnemers zélf een invulling geven (bijv. buurtwinkel, buurthuis, feestzaaltje, jeugdhuis, tuinhuisje, sauna,...).

TIP!

Voor wie werkt met de Fruittella's:

- zonder papertje zijn ze beter te stapelen
- de Fruittella's mogen ook op hun kant of creatief geplaatst worden: dan worden het rijwoningen of complexer gestapelde woningen.

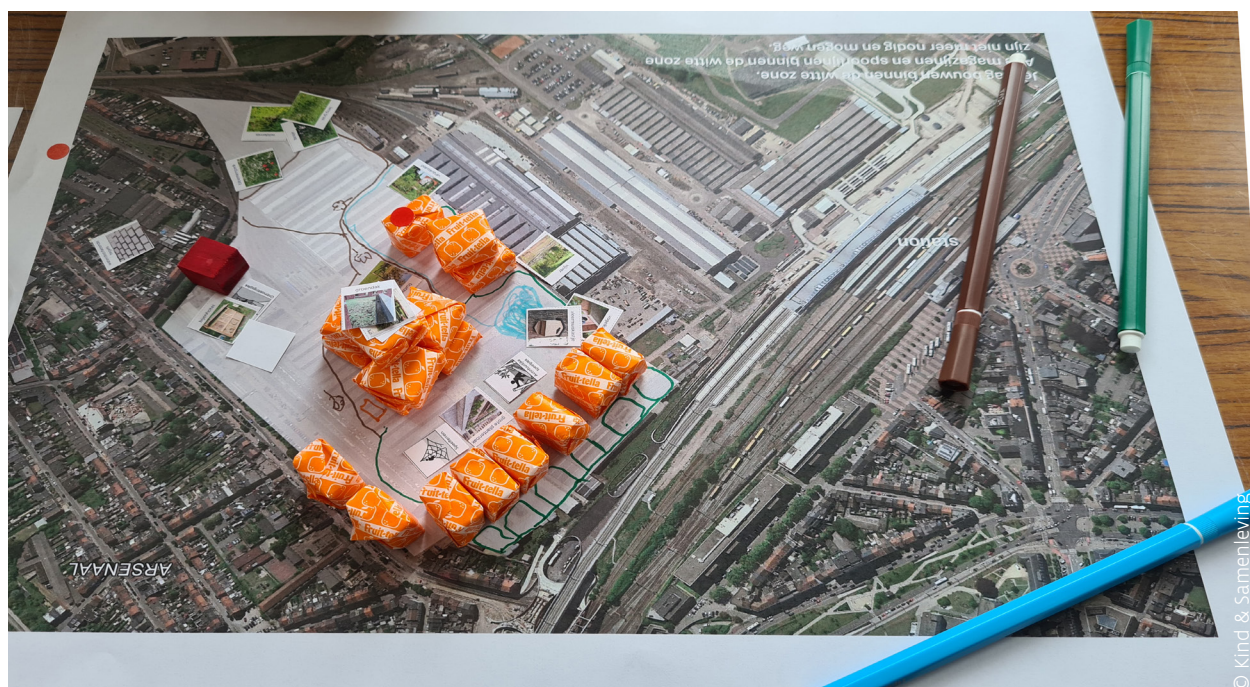
Indien het ontwerp van een bespeelbare omgeving belangrijk is in een case, dan kan dit nog verder aangevuld worden met icoontjes uit de [PicToPlay](#) of [Pic2School](#).

TIP!

Ga bij verschillende groepjes luisteren. Stel gerust vragen, ga met hen in gesprek en probeer te noteren in deze en volgende stappen.

Stap 4: De klimaatbestendigheid en wijk verder detailleren

(10 min.)

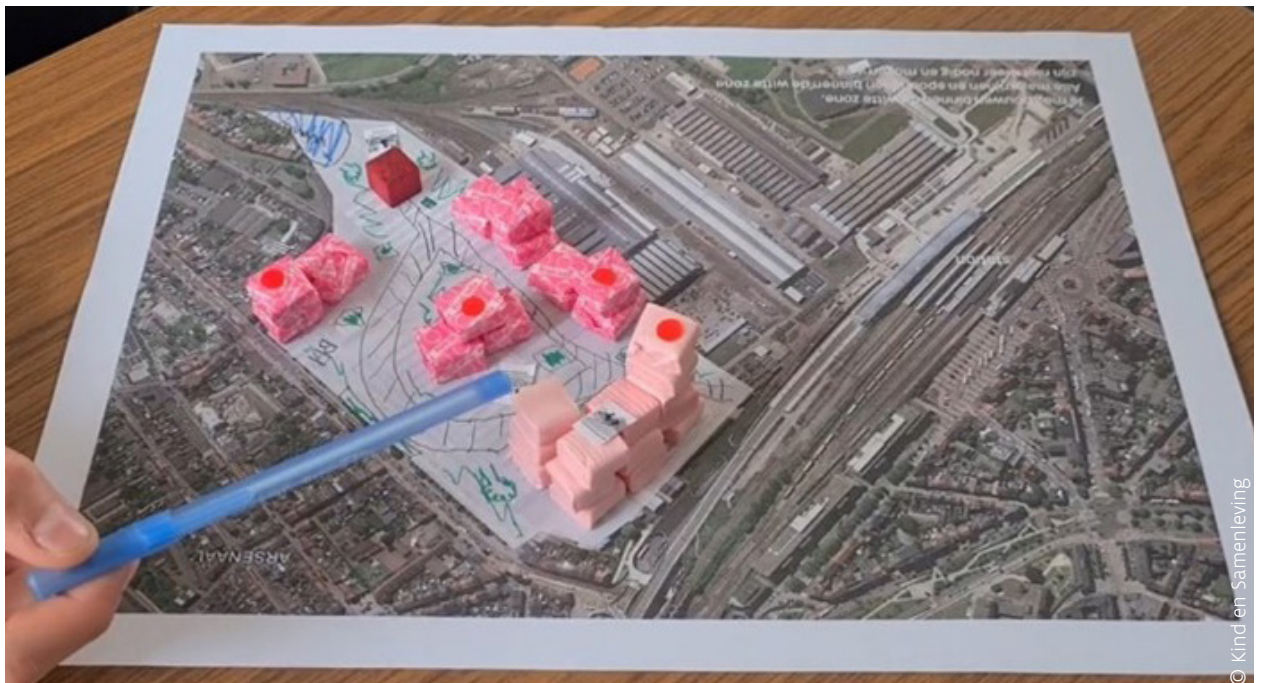

Eens ze de woningen een globale ordening en structuur hebben gegeven (op basis van de Klimaattactieken), krijgen de deelnemers **nog meer inspiratie en mogelijkheden** aangereikt:

- **Blad met de Klimaatpicto's** (die ze in principe al kennen uit het eerste onderdeel met de Inhoudelijke inleiding tot klimaatadaptatie). Ze kunnen interessante en leuke oplossingen uitknippen, leggen, puzzelen, combineren en plakken in hun woonbuurt (op de open ruimte, maar ook op/aan de gebouwen).
- **Stiften** om de buurt verder vorm te geven: Vraag om ook **wegen, tuinen, water** te tekenen. Ze mogen ook allerlei dingen bij-schrijven.

Stap 5: Eigen voorkeurswoning aanduiden en reflectie over rechtvaardigheid/eerlijkheid

(5 min.)

42

Als hun ontwerp bijna af is, kan je **elke deelnemer een stickertje geven om de eigen voorkeurswoning aan te duiden**, waar de tiener graag zou wonen in de nieuwe buurt.

Ze nemen daarmee weer het **perspectief in van de (jonge) bewoner**. Welk plekje zouden ze kiezen en hoe zouden zij de plek inrichten als ze er zelf zouden wonen? Dit is een belangrijke perspectiefwissel.

TIP!

Ook tijdens het ontwerpen zelf kan je al vragen wat hun voorkeurswoning is, en met hen reflecteren over rechtvaardige/eerlijke woonomgevingen:

- Willen ze zelf in elke woning wonen die ze voorzien? Waarom wel of waarom niet?
- Zien ze verschillen qua woningen of typologieën volgens het type bewoner?

TIP!

Probeer zeker te noteren wat de overwegingen zijn om een bepaalde woning te kiezen als eigen woning. Probeer ook groepjes te volgen wanneer ze gevraagd wordt te reflecteren over rechtvaardige/eerlijke woonomgevingen. Stel eventueel ook de vragen zoals hierboven weergegeven als tip voor de sessiebegeleider.

Stap 6: Presentatie, gezamenlijke bespreking en maatschappelijk debat

De presentatie van de ontwerpen is een belangrijk deel van de methodiek. Probeer dus voldoende tijd te voorzien (min. 15 minuten, liefst 45-tal minuten). Bij voorkeur zijn ook ontwerp bureaus, gemeentelijke diensten of schepenen uitgenodigd op dit presentatiemoment, zodat er een dialoog kan ontstaan.

Presentatie voorbereiden:

Groepjes die reeds klaar zijn met hun ontwerp opdracht, kunnen hun presentatie beginnen voorbereiden. Dit kan het best aan de hand van een **leidraad met vragen**, die je ook kan projecteren (zie ook dia op PowerPoint):

- **Waarom kozen jullie voor die projectzone en plek in/buiten de stad?**
- **Toon aan dat jullie ontwerp een antwoord geeft op de drie criteria en uitdagingen**, zoals geprojecteerd op het scherm:
 1. Klimaatadaptief
 2. Leuk voor kinderen en jongeren
 3. Rechtvaardig/eerlijk

Presentatie:

Elk groepje presenteert de eigen ontwerp oefening, aan de hand van de leidraad.

TIP!

Stel tieners wat gerust als er bezoekers zijn vanuit het studie bureau of gemeente bestuur. De ervaring leert dat dit bijna altijd heel goed verloopt en dat de mensen van de gemeente doorgaans onder de indruk zijn van het werk van jongeren.

Bespreking en 'jury':

Indien je met Fruittella's werkt, vormen de 30 Fruittella's op de luchtfoto de (symbolische) inzet van het ontwerpwerk en de presentatie. **Het zijn de grotere groep en de beleidsmakers die samen beslissen of het ontwerp voldoende beantwoordt aan de drie criteria.**

- Laat de groep **eerst de kwaliteiten benoemen**: wat heeft het deelgroepje goed gedaan?
- **Daarna kan je ruimte geven voor meer kritische vragen**: wat kan beter? Welk van de criteria scoort minder goed? Geef de boodschap dat iedereen kritisch, maar respectvol moet zijn.
- Kom daarna tot een **eindbeoordeling**: verdienen ze alle Fruittella's? (En wees mild...)

TIP!

Als begeleider start je met de vragen uit de leidraad. Bevestig hen in het begin of stel hen gerust, bijv. door te parafaseren, wat te hertalen naar beleid, interesse te tonen, te wijzen op de goede oplossingen en door goed door te vragen.

Kritische vragen stel je eerder naar het einde toe, en dan vooral over de 3 ontwerp criteria. Bij de presentatie mogen tieners hun eigen mening, creativiteit en oplossingen naar voren schuiven. Ga voornamelijk in op de kwaliteiten en gebruik wat ze aanbrengen als aanzet naar maatschappelijk debat

(15-45 min.)

Maatschappelijk debat:

Probeer de voorgestelde **ontwerpen, concrete oplossingen of vastgestelde manco's** aan te grijpen om een **maatschappelijk debat op te starten**. Met volgende vragen kan je een discussie openen:

- **Wie is verantwoordelijk** voor toepassing van de klimaattactieken die jullie voorstelden? De gemeente/overheid of de burger? De volwassenen of ook kinderen en jongeren? En waarom?
- **Wat moet er gebeuren om de omslag te maken?** Kan de overheid iets verplichten? Mag de overheid straffen of moet ze vooral belonen en zelf het goede voorbeeld geven?
- **Hoe kunnen we tot 'rechtvaardige' buurten komen**, waar iedereen een 'eerlijke' woonplek kan vinden?
- **Kunnen kinderen en jongeren zélf een rol opnemen, en wat is er nodig voor hen om effectief iets te kunnen doen?** Kan de gemeente en overheid hen daarin ondersteunen?
-

TIP!

Probeer nauwgezet verslag te nemen tijdens deze stap. Noteer vooral wat niet direct afleesbaar is uit de plannen en ontwerp oefening.

Audio-opnames zijn in dit geval ook een goede (aanvullende) optie

Je kan de presentatie en dialoog ook **filmen**. Vraag hiervoor de toestemming aan de tieners. Doorgaans is dit niet echt een probleem als je enkel het plan met de handen filmt.

Maak **foto's** doorheen alle stappen van ontwerpproces van tieners. Vergeet zeker niet om foto's te nemen van het **eindresultaat** van elk groepje en hun dialoog met beleidsmakers.

© David Legrève

METHODIEK 3B. KLIMAATBESTENDIG MAKEN VAN BESTAANDE PLEKKEN IN DE GEMEENTE

46

Doelstellingen

Deze inleidende methodiek heeft zowel een educatieve als participatieve doelstelling:

Educatief: (Inter)actief en creatief **toepassen van de eerder aangereikte principes** (Klimaattactieken) en oplossingen (Klimaatpicto's). De focus ligt op het klimaatbestendiger maken van publieke ruimte en publieke voorzieningen. De tieners leren om hun werk te presenteren, om te argumenteren en om samenhangende redeneringen te maken.

Participatief: Bij de presentatie kunnen bij voorkeur ook **ontwerpbureaus, gemeentediensten en/of schepenen uitgenodigd worden**. De ontwerp oefening biedt een goede case om een dialoog op te zetten tussen tieners en beleid. Het gaat om concrete plekken in de gemeente.

DE METHODIEK IN HET KORT:

- In **deelgroepjes** van max. 4 leerlingen gaan tieners gaan aan de slag om **bestaande plekken in de eigen gemeente klimaatbestendiger⁷ te maken**. Ze denken hierbij na over de meerwaarde van de klimaatmaatregelen voor kinderen en jongeren zelf. Ze gebruiken hiervoor de Klimaatpicto's en Klimaattactieken
- De dynamiek en opbouw vertoont gelijkenissen met methodiek 3A/Ontwerp van een nieuwe wijk. In deze methodiek staat het wonen minder centraal. De **klemtoon ligt meer op publieke ruimte en publieke voorzieningen**.

TIP!

Deze ontwerpopdracht kan ook **zeer gemakkelijk als een reële case** in de gemeente uitgewerkt of toegepast worden en in een participatietraject ingeschoven worden. Meer algemeen ontstaat er bij de presentatie en bespreking een **maatschappelijk debat** over klimaatadaptatie, de strategieën hiervoor, de maatschappelijke keuzes en wie hiervoor het initiatief en verantwoordelijkheid moet nemen.

Praktisch:

- **Duur:** ca. 45 min. voor de ontwerp-oefening. Daarna voorzie je nog ca. 15 à 45 minuten voor de bespreking. en maatschappelijk debat.
- **Aantal deelnemers:** de tieners werken in groepjes van drie of vier en indien er voldoende begeleiders zijn, is er niet echt een maximum aantal deelnemers. Voor de bespreking zijn 3 à 5 deelgroepjes ideaal (dus in totaal ca. 12 à 15 leerlingen).
- **Vorbereiding:** Qua materiaal heb je vooral A3-prints nodig (al kan je ook telkens twee A4's aan elkaar plakken). Bij deze methodiek moet je vooraf wel luchtfoto's

en terreinfoto's (eventueel via Google Street view) verzamelen van relevante plekken in de gemeente. De inhoudelijke voorbereiding is verder beperkt. Nodig bij voorkeur ook beleidsmakers uit (bijv. jeugddienst, andere gemeentelijke diensten, schepenen, ontwerp bureau) om aanwezig te zijn bij de presentatie. Zo kom je tot beleidsparticipatie.

Overzicht materiaal:

- Prints (op A3) van relevante plekken per deelgroepje van 4 tieners. (Elk deelgroepje moet vrij kunnen kiezen tussen plekken. Je hebt dus in principe evenveel afdrucken

nodig van de plek als het aantal deelgroepjes dat er zal zijn.)

- Plan of luchtfoto van de gehele (deel)gemeente
- Elke tiener krijgt een afdruck van de Klimaatpicto's en Klimaattactieken (A4)
- Elke tiener krijgt een blanco A3-blad (kan eventueel ook op A4, maar A3 suggereert meer groepswerk)
- Per deelgroepje van 4 tieners: 2 scharen, Lijmstift, Kleurstiften of potloden
- Per 2 deelnemers een afdruck van de houvast met basisvragen als hulp om te presenteren.

⁷ Klimaatbestendig kan je uitleggen als (beter) aangepast aan de gevolgen van de klimaatverandering. Een klimaatbestendige straat is bijvoorbeeld een straat waar bomen zorgen voor verkoeling, en waar het regenwater rechtstreeks in de bodem kan insijpelen in plaats van dat het naar de riolering stroomt.

STAPPENPLAN

Stap 0: Voorbereiding

48

Vooraf bepaal je interessante plekken waarop de tieners kunnen werken. **Je maakt voor elke plek een A3-collage aan de hand van een luchtfoto en foto's van de plek.** Geef een nummer aan elke plek (zie het voorbeeld verder). Voorzie ook een plan of luchtfoto van de gehele gemeente, zodat tieners ook een andere plek kunnen kiezen.

Kies bijvoorbeeld:

- **Een drietal publieke plekken die relevant zijn voor tieners** en waar veel verharding⁸ is: bijv. een sportcentrum, wijk- of gemeenteplein, schoolomgeving,

jeugdlokaal, parking, omgeving van de bibliotheek of het cultureel centrum ... Je kan ook de stads- en dorpsrand nemen waar de open ruimte zichtbaar is (ook de open ruimte kan je namelijk klimaatbestendiger of biodiverser maken!).

- **Een drietal typische beelden van woonbuurten:** bijv. een nieuwe verkaveling, een typische straat met voortuintjes en veel verharding, een sociale woonwijk, een buurt met veel appartementen ...

TIP!

Luchtfoto's of plannetjes vind je op: [Google.com/Maps](https://www.google.com/maps), [Geopunt.be](https://www.geopunt.be), of [Openstreetmap.org](https://www.openstreetmap.org). Foto's vanop het terrein kan eventueel ook via [Google Streetview](https://www.google.com/streetview) of via [Google Earth Pro](https://www.google.com/earth) (eventueel met screenshots). De collage kan je in [Canva](https://www.canva.com) of in [PowerPoint](https://www.microsoft.com/powerpoint) maken, die je vervolgens op A3 afdruckt.

⁸ Het begrip 'verharding' leg je best uit. Bijv.: Steen, beton of asfalt dat door de mens is aangebracht op de grond en waardoor de bodem volledig of gedeeltelijk afgedekt is. Daardoor kan er niets groeien en kan het water niet in de grond. Je vindt verharding terug in straten, op parkings en pleinen. Ook gebouwen zijn verharding omdat ze de bodem helemaal afsluiten.

Stap 1: Deelgroepjes
kiezen 2 plekken
uit: nl. een publieke
voorziening en een
woonomgeving

dia 1
(5 min.)

© Het Huis Van Vier

- Geef een **overzicht van alle plekken waarop de tieners kunnen werken** en geef er **eventueel uitleg** bij: help de tieners om zich te oriënteren, geef aan van welke plek de foto genomen is, waar de foto's eventueel al verouderd zijn ...
- **Formuleer de opdracht:**
"Kies in totaal 2 plekken, nl. 1 publieke plek en 1 typische woonbuurt, waar er nog veel uitdagingen zijn voor klimaatverandering."

TIP!

Probeer goed te luisteren en te noteren waarom groepjes bepaalde plekken (niet) kiezen.

Elk deelgroepje kiest dus uit beide categorieën telkens één plek die ze klimaatbestendig(er) willen inrichten.

Stap 2: Uitkiezen van klimaatoplossingen en toepassen op de plekken

dia 1
(15 min.)

- **Elke tiener** krijgt een blad met **Klimaatpicto's** en **Klimaat-tactieken**. Die zijn hen wellicht al bekend door methodiek 1 (Introductie tot Klimaatadaptatie) en/of methodiek 2 (Scenariospel locatiekeuze). Zoniet, moet je wat uitleg geven over de opbouw van deze twee inspiratiebladen.

- **Elk deelgroepje** kiest **minimum 6 oplossingen uit de Klimaatpicto's en/of de Klimaattactieken** en past die toe op beide plekken: Aan de hand van de Klimaatpicto's kiest elk deelgroepje **per plek minstens 6 oplossingen** die volgens hen het meest effectief zijn om de plek klimaatbestendig(er) in te richten (dus de ingrepen die volgens hen de meeste klimaatuitdagingen kunnen aanpakken).
- **Knippen, leggen en combineren:** Tieners knippen de gekozen oplossingen uit en plakken ze op de gewenste plekken. Dit kan zowel op de luchtfoto als op de foto. Ze worden **aangemoedigd om elementen met elkaar te combineren** (bv. een bloemenweide met een bijenhotel). Combineren is een meerwaarde en is belangrijk om tot creatieve oplossingen te komen.
- **Pas als ze helemaal zeker zijn, kunnen ze alles vastkleven.**

TIP!

Ze kunnen vrij kiezen of ze de 6 uit de Klimaatpicto's of Klimaattactieken halen, maar probeer bij de begeleiding zeker ook uit de (meer abstracte) Klimaattactieken te laten kiezen. Je kan bijvoorbeeld aangeven dat ze toch minimum 1 Klimaattactiek moeten gebruiken.

TIP!

Loop wat rond tussen de groepjes en probeer de gesprekken wat te volgen. Noteer wat sprekende quotes van kinderen terwijl ze bezig zijn en probeer wat te noteren waar ze het volmondig eens over zijn en waarover eventueel discussies ontstaan.

TIP!

Geef de lijmstift nog niet meteen, maar pas als de tieners helemaal klaar zijn met hun ontwerp.

Stap 3: Detailleren en uittekenen van het voorstel + 'hoe kan het leuker voor kinderen en jongeren'?

In de oefening met Klimaatpicto's en Klimaattactieken **lag de nadruk op klimaatbestendigheid**. In deze volgende stap mogen de tieners hier **vrij op doordenken, zodat dit leuke en interessante ruimtes worden voor jeugd. Spelen en ontmoeten** kunnen hier centraler staan.

Vandaar dat we hier eerder kiezen voor een blanco A3, die maximale vrijheid geeft. De centrale vraag is:

"Hoe zorg je ervoor dat de plek ook leuk is om te spelen en/of om te chillen? Zijn de klimaatoplossingen voldoende leuk voor kinderen en jongeren of zijn er nog aanvullingen, aanpassingen of extra dingen nodig?"

(20 min.)

TIP!

Wil je, met het oog op meer realisme, toch eerder vanuit de bestaande situatie vertrekken, dan kan je met oliepastel (bijv. 'Panda' oliepastel) op een fotoafdruk van de omgeving laten tekenen. Je zou ook kalkpapier kunnen voorzien. In de testsessies probeerden enkele kinderen het straatbeeld op die manier over te tekenen. Je kan eventueel ook [PictoPlay](#) of [Pic2School](#) aanreiken om speelse omgevingen te creëren.

TIP!

Loop wat rond tussen de groepjes, probeer de gesprekken wat te volgen en noteer discussies en sprekende quotes.

Stap 4: Deelgroepjes presenteren hun werk, gezamenlijke bespreking en maatschappelijk debat

De presentatie van de ontwerpen is een belangrijk deel van de methodiek. Probeer dus voldoende tijd te voorzien. Bij voorkeur zijn ook ontwerp bureaus, gemeentelijke diensten of schepenen uitgenodigd op dit presentatiemoment.

Presentatie voorbereiden:

Groepjes die reeds klaar zijn met hun ontwerp opdracht, kunnen hun presentatie beginnen voorbereiden. Dit kan het best aan de hand van een **leidraad met vragen**, die als invulblad gegeven kan worden:

1. **Welke 2 plekken in jouw gemeente** heb je gekozen en waarom? Waarom zijn het plekken die belangrijk zijn voor klimaatadaptatie in jouw gemeente? Waarom zijn ze belangrijk voor tieners?
2. **Wat zijn de belangrijkste klimaatoplossingen** die je hebt gekozen en waarom?
3. **Wat is het belangrijkste idee op jouw tekening** om het daarnaast ook **leuk te maken voor kinderen en jongeren**?

4. **Wie moet de veranderingen doen?**

- De jongeren?
- De (volwassen) bewoners?
- De school, sportclub of jeugdvereniging?
- De gemeente of ministers?
- Iemand anders?

Mogen de gemeente en/of ministers iets verplichten? Waarom wel of niet?

Presentatie

Elk deelgroepje presenteert de eigen **ontwerpoefening**, aan de hand van de **leidraad met vragen** (zie hoger).

(20-45 min.)

TIP!

Stel tieners wat gerust als er bezoekers zijn vanuit het studie bureau of gemeentebestuur. De ervaring leert dat dit bijna altijd heel goed verloopt en dat de mensen van de gemeente meestal onder de indruk zijn van het werk van kinderen, tieners en jongeren.

Als begeleider start je met de vragen uit de leidraad. Bevestig hen in het begin of stel hen gerust, bijv. door te parafraseren, interesse te tonen, te wijzen op de goede oplossingen en door te vragen. Kritische vragen stel je eerder naar het einde toe. Bij de presentatie mogen tieners hun eigen mening, creativiteit en oplossingen naar voren schuiven. Ga voornamelijk in op de kwaliteiten.

TIP!

Download hier het invulblad.

TIP!

Probeer echt zo veel mogelijk te noteren als je niet werkt met opnames. Vooral dan de elementen die niet direct afleesbaar zijn van hun werkstuk, bijvoorbeeld het waarom van hun keuzes, of de exacte plaats waar ze iets voorzien al dan niet belangrijk is ...

© Het Huis Van Vier

Maatschappelijk debat:

Probeer de voorgestelde **ontwerpen, concrete oplossingen of vastgestelde manco's** aan te grijpen om een maatschappelijk debat op te starten.

'**Wie moet de veranderingen doen?**' stelt de vraag op scherp. Je kan daar zeker op terugkomen en met volgende vragen kan je een diepgaander gesprek opstarten:

- **Wie is verantwoordelijk** voor toepassing van de klimaattactieken? De gemeente/overheid of de burger? Vooral de volwassenen of ook tieners En Waarom?

- **Wat moet er gebeuren om de omslag te maken?** Kan de overheid iets verplichten? Mag de overheid straffen of moet ze vooral belonen en zelf het goede voorbeeld geven?
- **Kunnen kinderen en jongeren zélf een rol opnemen, en wat is er nodig voor om effectief iets te kunnen doen?** Kan de gemeente en overheid hen daarin ondersteunen?

TIP!

Probeer het maatschappelijk debat ook zo goed mogelijk te noteren. Houd ook bij of er veel consensus is, of eerder tegengestelde meningen, minderheidsstandpunten, evoluties in het denken door het debat, enz.

SJABLOON VOOR BELEIDSADVIES

54

De vier methodieken zijn in hoofdzaak gericht op het genereren en verzamelen van beleidsrelevante informatie. Die informatie, afkomstig uit de gesprekken en sessies met de kinderen en jongeren, kan je **verwerken tot een advies, dat verder zijn weg kan vinden naar beleidsmakers en ontwerpers**. Bij voorkeur waren die beleidsmakers en ontwerpers al aanwezig tijdens de presentaties van de tieners. Maar ook in dat geval is het nodig om alle informatie te verwerken en te bundelen, zodat er ook structureel mee aan de slag kan worden gegaan.

Het beleidsadvies als onderdeel van een breder proces

In het pakket van Plan K is een sjabloon voor beleidsadvies uitgewerkt. [Je vindt het SJABLOON HIER.](#)

Dit sjabloon geeft een mogelijke basisstructuur voor een algemeen beleidsadvies. Het dient als hulpmiddel en inspiratie. Het is best omvattend, maar kies zelf wat binnen de beleidscontext de belangrijkste vraagstukken zijn en bepaal daarna wat de beste strategie en verwoordingen zijn om dit naar beleidsmakers en ontwerpers te brengen.

Voor het bepalen van de strategie kan je ook de participatiecirkel van KEKI toepassen. Stap 1 en stap 2 van de participatiecirkel zijn heel nuttig om te doorlopen in functie van de strategie-bepaling:

- **Bepaal de beleidsuitdagingen en inhoudelijke focus:** Richt je het advies op het algemeen klimaat(adaptatie)beleid van de overheid of focus je het op specifieke (lopende) projecten? In het eerste geval kan je alle beleidsvragen breed behandelen. In het tweede geval kan je best focussen op de houding van tieners t.a.v. concrete overheidsingrepen, oplossingen en adaptatiemaatregelen (bijv. beleidsvragen 4, 5, 6). Neem de concrete projecten dan als inrijpoort om een breder verhaal te vertellen.
- **Bepaal zeker ook de primaire doelgroep voor het advies:** Wil je politici, de dienst omgeving, ontwerp bureaus en/of andere actoren op de hoogte stellen van hoe tieners nadenken over klimaatadaptatie? Gebruik dan hun specifieke taal en interesses. Politici zijn zeker geïnteresseerd in het bredere maatschappelijk debat

(bijvoorbeeld beleidsvragen 1, 2, 3, 4). Ontwerpers, omgevingsambtenaren en projectverantwoordelijken kan je vooral aanspreken met uitspraken, concepten en ideeën van tieners voor concrete ruimtelijke projecten (bijv. Beleidsvragen 4, 5 en 6).

Ook de verdere stappen binnen de participatiecirkel (stap 3: uittekenen van het participatieproces en stap 4: vormgeven van het participatiemoment) kunnen houvast bieden om het beleidsadvies een plaats te geven in een breder proces. **Vergeet ook zeker de terugkoppeling niet naar kinderen en jongeren** (stap 5).

Overzicht van mogelijke beleidsthema's binnen Plan K:

Het sjabloon in bijlage van dit pakket geeft een overzicht van verschillende beleidsthema's en beleidsvragen die met de methodieken van Plan K aan bod kunnen komen:

1. Hoe staan de bevroagde tieners tegenover klimaatadaptatie?
2. Hoe kijken de bevroagde tieners naar de gevolgen van klimaatverandering en -beleid op hun levenskeuzes?
3. Wie is volgens de tieners verantwoordelijk om actie te ondernemen?
4. Hoe staan de bevroagde tieners tegenover overheidsingrepen voor klimaatadaptatie?
5. Wat vinden de bevroagde tieners van de oplossingen die binnen het adaptatiebeleid worden uitgewerkt?
6. Welke kansen zien de bevroagde tieners om via adaptatiemaatregelen de omgeving leuker te maken?

In de inleiding (p. 10) staat een tabel die duidelijk maakt welke methodiek het meest input kan leveren voor een bepaalde beleidsvraag.

Ook in het sjabloon zelf staat er onder elke beleidsvraag in cursief aangegeven welke methode (M) en stap (S) uit het pakket input kunnen leveren voor de beleidsvraag.

Het sjabloon dient slechts ter inspiratie. Het kan steeds worden aangevuld met extra informatie die naar voren werd gebracht door de tieners zelf en in de debatten. Noteer zeker ook goede quotes, spannende ideeën en visueel materiaal. Of gebruik een geheel eigen ordening die het beste antwoordt biedt op de lokale beleidscontext.

© Het Huis Van Vier

© Het Huis Van Vier

COLOFON

Verantwoordelijke uitgever

Toon Denys
Departement Omgeving
Koning Albert II-laan 20 bus 8, 1000
Brussel
www.omgevingvlaanderen.be

Een uitgave van het Departement
Omgeving,
Afdeling Beleidsontwikkeling en Juridische
Ondersteuning
BJO.omgeving@vlaanderen.be

Wouter Vanderstede – Kind & Samen-
leving vzw
Andreas De Mesmaeker – Kind & Sa-
menleving vzw

Publicatiedatum

Juni 2024

56

Depotnummer

D/2024/3241/216

© 2024 Departement Omgeving

omgevingvlaanderen.be

DEPARTEMENT
OMGEVING

DEPARTEMENT
CULTUUR,
JEUGD & MEDIA

kind &
samenleving

DE AMBRASSADE

DEPARTEMENT
OMGEVING

omgevingvlaanderen.be